

Sateenkaariperheet osana päiväkodin monimuotoisuutta

Varhaiskasvattajien kokemuksia sateenkaariperheiden kohtaamisesta

Sosiaalialan koulutusohjelma,
sosionomi
Opinnäytetyö
28.10.2010

Essi Henriksson

Koulutusohjelma	Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaaliala	Sosionomi (AMK)	
Tekijä/Tekijät		
Essi Henriksson		
Työn nimi		
Sateenkaariperheet osana päiväkodin monimuotoisuutta. Varhaiskasvattajien kokemuksia sateenkaariperheiden kohtaamisesta.		
Työn laji	Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö	syksy 2010	37 + 2 liitettä
TIIVISTELMÄ		
<p>Sateenkaariperheet ovat lapsiperheitä, joissa vanhemmat ovat keskenään samaa sukupuolta. Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää varhaiskasvattajien kokemuksia sateenkaariperheiden kohtaamisesta päiväkodissa. Erityisesti paneudun dialogiseen vuorovaikutukseen päiväkodin henkilökunnan ja sateenkaarivanhempien välillä toimivan yhteistyön ja kasvatuskumppanuuden takaamiseksi. Dialogisessa vuorovaikutuksessa ovat läsnä kuulemisen, kuulluksi tulemisen, kunnioituksen ja vastavuoroisuuden elementit.</p> <p>Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimusaineiston keräsin yksilöllisillä teemahaastatteluilla. Haastattelin kahta lastentarhanopettajaa ja kahta lastenhoitajaa Helsingin kaupungin päiväkodeista. Analyysimenetelmänä käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysia.</p> <p>Saamani tulokset osoittavat, että varhaiskasvattajat pitävät toimivaa vuorovaikutusta henkilöstön ja vanhempien välillä avainasemassa lapsen hyvinvoinnin ja kasvun turvaamiseksi. Yhteistyössä ja kasvatuskumppanuudessa onkin kyse siitä että lapselle taataan hyvä ja turvallinen kasvuympäristö, eikä perhemuodolla ole vaikutusta asiaan. Tietoa sateenkaariperheistä ei kuitenkaan ole tarjolla juuri ollenkaan, eikä varhaiskasvattajia ole koulutettu toimimaan heidän kanssaan. Haastattelemani varhaiskasvattajat korostavatkin vuorovaikutuksen merkitystä, sillä kaikki tieto on saatu perheiltä itseltään ja heidän kanssaan on myös sovittu miten missäkin tilanteessa toimitaan.</p> <p>Aiempien tutkimusten ja opinnäytetyöni tulosten perusteella voidaan todeta, että lastentarhanopettajiksi valmistuvien ja muidenkin päivähoitoon suuntautuvien koulutukseen pitäisi lisätä sateenkaariperheitä koskeva osuus. Lisäksi päiväkotien työntekijöille pitäisi järjestää koulutusta aiheesta, ja kirjallisuutta, etenkin lasten kanssa käytettävää tulisi olla enemmän. Päiväkotien pitäisi valmistautua siihen, että sateenkaariperheet ovat heille kasvava asiakasryhmä.</p>		
Avainsanat		
dialogisuus, kasvatuskumppanuus, sateenkaariperhe, varhaiskasvatus, vuorovaikutus		

Degree Programme in		Degree
Social Services		Bachelor of Social Services
Author/Authors		
Essi Henriksson		
Title		
Rainbow Families as a Part of Children's Daycare. Educators' Experiences of Interaction with Rainbow Families.		
Type of Work	Date	Pages
Final Project	Autumn 2010	37 + 2 appendices
<p>ABSTRACT</p> <p>The term rainbow family refers to a family with one or more children and where the parents are of the same sex. The purpose of this study was to examine interaction with rainbow families from the educators' point of view. Especially I studied dialogue between rainbow families and daycare staff and its effect on functional cooperation and pedagogical partnership. Dialogue is based on hearing, becoming heard, respect and reciprocity.</p> <p>My final project was a qualitative study. The data was collected by theme interviewing two kindergarten teachers and two nurses from kindergartens of the City of Helsinki. I analysed the data by using material-focused content analysis.</p> <p>The results showed that from the educators' point of view interaction between them and rainbow families played a key role in the welfare and growth of a child. Cooperation and pedagogical partnership guaranteed a good and safe environment to a child, and the form of a family did not have any effect on that. Still, there was not enough information about rainbow families and the educators were not trained to operate with them. Therefore these educators emphasized the importance of interaction since all the information had come from the families themselves.</p> <p>On the basis of the results of earlier research and studies and my final project we can say that there should be lectures about rainbow families in universities and other schools where early childhood educators are trained. There should also be training for them who are already working within early childhood education. For the children there should be books about rainbow families which they could read with an adult. Daycare staff should be prepared to interact with rainbow families as their number is increasing among daycare clients.</p>		
Keywords		
dialogue, early childhood education, interaction, pedagogical partnership, rainbow family		

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	1
2	PERHE	3
3	SATEENKAARIPERHEET VARHAISKASVATUKSEN ASIAKKAINA	5
3.1	Varhaiskasvatus	5
3.2	Sateenkaariperhe	6
4	AIEMMAT TUTKIMUKSET	8
5	VUOROVAIKUTUKSESTA KASVATUSKUMPPANUUTEEN	10
5.1	Vuorovaikutus	10
5.2	Kasvatuskumppanuus	11
5.2.1	Dialogisuus	12
6	TAVOITE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ	14
7	LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	16
8	AINEISTON KERÄÄMINEN JA ANALYYSI	17
8.1	Haastattelut	18
8.2	Aineiston analyysi	19
9	TULOKSET	21
9.1	Vuorovaikutus päiväkodin sisällä	21
9.2	Vuorovaikutus sateenkaariperheen kanssa	22
9.3	Vuorovaikutus muiden asiakkaiden kanssa	23
9.4	Vuorovaikutus lapsiryhmän sisällä	24
9.5	Varhaiskasvattajan oma suhtautuminen sateenkaariperheeseen	25
9.6	Tieto ja koulutus	25
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	26
11	POHDINTA	31
	LÄHTEET	33
	LIITTEET	37

1 JOHDANTO

Kaiken alle kouluikäisten lasten kanssa tehtävän kasvatustyön katsotaan kuuluvan varhaiskasvatuksen kenttään. Varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta, joka tapahtuu lapsen eri elinympäristöissä. Sen tavoitteena on lapsen kehityksen, oppimisen ja tasapainoisen kasvun edistäminen. Yhteiskunnallisesta kannalta katsottuna varhaiskasvatus koostuu hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta. (Stakes 2005: 11.)

Yhä useampi perhe Suomessa on tavalla tai toisella kosketuksissa varhaiskasvatuspalveluihin. Laki lasten päivähoidosta takaa subjektiivisen oikeuden päivähoitoon kaikille alle kouluikäisille lapsille. Näin ollen varhaiskasvattajat, työntekijät päiväkodeissa ja perhepäivähoitopaikoissa ovat yhä enemmän vanhempien ohella vastuussa lapsen kasvatuksesta. Puhutaan kasvatuskumppanuudesta, jolla tarkoitetaan tasa-arvoista suhdetta varhaiskasvatushenkilöstön ja vanhempien välillä. Osapuolten yhteisenä tavoitteena on lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen toimivan vuorovaikutussuhteen avulla. (Stakes 2005: 31.)

Vuorovaikutus lapselle tärkeiden aikuisten kesken on merkityksellisessä asemassa lapsen hyvinvoinnin kannalta. Lapsi huomaa jännitteet aikuisten välillä, vaikkei niitä vielä pystyisi ymmärtämään. Lapsen turvallisuuden tunne kärsii aikuisten välisistä kriiseistä, vaikka aikuiset käsittelevätkin keskinäiset ongelmansa lapsen ulottumattomissa. Toimiva vuorovaikutussuhde edellyttää toisen osapuolen kuulemista ja omaa kokemusta kuulluksi tulemisesta. Kehittyvän vuorovaikutussuhteen päämääränä voidaan pitää dialogista vuorovaikutusta, jossa kaikille osapuolille kehittyy asenne, jonka perusajatuksena on vastavuoroinen suhde toiseen. Tärkeää on myös luottamuksen rakentaminen ja molemminpuolinen kunnioitus. Dialoginen vuorovaikutus on yksi kasvatuskumppanuuden toimintamalli, ja ne rakentuvat näin ollen samoille periaatteille. (Mönkkönen 2007: 86-89.)

Sosiaalipedagogisen käsityksen mukaan kasvatuksessa ja ihmisen kehityksessä korostuvat yhteiskunnalliset ja yhteisölliset näkökohdat. Yhteiskunnalliset olot, ihmiskäsitykset, moraaliopit ja aatevirtaukset on näin ollen otettava kasvatuksessa huomioon. Tältä pohjalta voidaan lähteä tutkimaan suvaitsevaisuuskasvatuksen mahdollisuuksia päivähoidossa. Monikulttuurisuus ja elämänmuodon kansainvälistyminen asettavat sosiaali-

pedagogiikalle uusia haasteita. Esimerkiksi rasismien vastaisessa työssä tarvitaan asennekasvatusta ja yleensäkin pedagogista otetta. Elämän monimuotoisuuden ymmärtäminen ja sitä kautta suvaitsevaisuuden saavuttaminen ovat pohjimmiltaan kasvatuksellisia kysymyksiä. (Hämäläinen 1999: 92.)

Suomalainen yhteiskunta on varsin heteronormatiivinen, mikä tarkoittaa kansalaisten ajattelu- ja asennoitumistapaa, jonka mukaan heteroseksuaalisuus, se että ihminen tuntee seksuaalista ja romanttista kiinnostusta vastakkaista sukupuolta kohtaan, mielletään muita paremmaksi tai ainoaksi vaihtoehdoksi. Seksuaalisen suuntautumisen monimuotoisuutta ei haluta nähdä, eikä sitä näin ollen osata myöskään arvostaa. Seksuaalivähemmistöt, eli homot, lesbot, biseksuaalit ja trans-ihmiset muodostavat kuitenkin jo arviolta kymmenisen prosenttia Suomen väestöstä, joten on aika alkaa muuttaa yleistä ajattelutapaa ja ihmisten asenteita. (Lehtonen 2010: 87, 89.)

Sateenkaariperheet, siinä missä seksuaalivähemmistöt yleensä, ovat 2000-luvulla olleet jatkuvasti esillä mediassa. Ensin keskusteltiin samaa sukupuolta olevien oikeudesta rekisteröidä parisuhde, sitten oikeudesta hedelmöityshoitoihin, ja kahden viime vuoden aikana oikeudesta perheiden sisäisiin adoptioihin. Oikeudet, jotka heterosuhteissa ovat lähes itsestäänselvyyksiä, saadaan myös sateenkaaripareille vähitellen, ja syyskuusta 2009 alkaen rekisteröidyssä parisuhteessa elävät homot ja lesbot ovatkin saaneet adoptoida puolisonsa lapset. Uudistuksen tarkoituksena on parantaa sateenkaariperheissä elävien lasten oikeudellista asemaa. Perheen sisäinen adoptio tekee lapsesta parin yhteisen, millä on vaikutusta muun muassa huoltajuus- ja perimisasioihin. (Vuoristo 2009.)

Viime vuosina on myös julkaistu useita tutkimuksia ja opinnäytetöitä, joissa on selvitetty sateenkaariperheiden kokemuksia varhaiskasvatuksesta ja muista perheiden palveluista. Sateenkaariperheiden vanhempia on haastateltu ja jopa lasten ajatuksia on kuultu. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan kokemukset ja mielipiteet ovat kuitenkin jääneet useimpien tutkimusten ulkopuolelle.

Sateenkaariperheiden kokemukset varhaiskasvatuksesta ja yhteistyöstä päivähoitopaikan henkilökunnan kanssa ovat olleet pääasiassa positiivisia. Perheiden kohtelu on heidän mielestään ollut tasapuolista ja kunnioittavaa, ja lapset ovat sopeutuneet päivähoitopaikkoihin hyvin. Kritiikkiä annettiin siitä, ettei varhaiskasvattajille ole koulutuksensa

tai työnsä puolesta tietoa sateenkaariperheistä. Erityisesti kaivattiin lapsille sopivaa sateenkaariperheitä koskevaa materiaalia, esimerkiksi kuvakirjallisuutta.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, ja sen tarkoituksena on selvittää varhaiskasvattajien kokemuksia sateenkaariperheiden kohtaamisesta. Erityisesti paneudun vuorovaikutuksen merkitykseen päiväkodin henkilökunnan ja sateenkaariperheen välillä toimivan yhteistyön ja kasvatuskumppanuuden takaamiseksi. Tutkimusaineiston keräsin teemahaastatteluilla. Haastatellut neljä henkilöä ovat varhaiskasvattajia Helsingin kaupungin päiväkodeista. Nauhoitin haastattelut ja litteroin ne, minkä jälkeen analysoin vastaukset aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Haluan nostaa varhaiskasvattajien kokemukset ja ajatukset esiin sateenkaariperheiden kokemusten rinnalle. Näin saadaan kokonaisvaltaisempi kuva siitä, miten asiat ovat tällä hetkellä. Haastatteleamalla varhaiskasvattajia haluan selvittää ovatko sateenkaariperheet ja päiväkotien työntekijät yhtä mieltä siitä, miten heidän keskinäinen yhteistyönsä on sujunut. Vasta kun molempia osapuolia on kuultu, voidaan lähteä pohtimaan varhaiskasvatuksen kehittämistarpeita.

2 PERHE

Perhe voidaan määritellä monin eri tavoin. Perinteisesti perhe on nähty muodostuvan avo- tai avioliiton tai syntymän kautta. Tällöin perheenjäsenillä on sosiaaliset, juridiset ja tunteenomaiset suhteet toisiinsa. (Koivula 2004: 74.) Usein perheen ajatellaan koostuvan niistä ihmisistä, joiden kanssa asuu saman katon alla. Jotkut laskevat perheeseen kuuluvan niiden ihmisten, jotka syövät keskenään samasta jääkaapista, mikä tarkoittaa yhteisessä rahataloudessa tai ruokakunnassa eläviä. Joillakin ihmisillä hyvinkin läheinen perheenjäsen saattaa kuitenkin asua kaukana, ja joissakin perheissä jokainen perheenjäsen kustantaa omat ruokansa. Silti he kokevat olevansa kaikki yhtä perhettä.

Sanotaan, ettei vanhempiaan voi valita itse, mutta perheensä voi. Totta tämäkin, sillä jokaisella on biologiset vanhemmat, joku toinen voi olla virallisesti huoltaja, mutta se, kenet lasketaan perheenjäseneksi, on kiinni ihmisestä itsestään. Tämä on kuitenkin varsin uusi näkökulma perhekäsitykseen. Vielä joitakin kymmeniä vuosia sitten perhe

koostui melko tarkasti niistä ihmisistä, jotka ovat biologisesti sukua toisilleen, lukuun ottamatta aviopuolisoja keskenään. Perheet olivat niin kutsuttuja ydinperheitä, jotka koostuvat kahdesta vanhemmasta ja heidän yhteisistä lapsistaan. (Jämsä 2008: 37).

Lapsiperheiksi sanotaan perheitä, joissa on yksi tai useampi vanhempi, eli aikuinen, ja vähintään yksi alle 18-vuotias, eli lapsi. Näin ollen lapsiperhe on aina jonkinlainen perhe, mutta perhe ei suinkaan aina ole lapsiperhe.

Käsitys perheestä on muuttunut vuosisatojen aikana, ja matka maatalousyhteiskunnan isoista suurperheistä teollistuneen ja kaupungistuneen Suomen pieniin ydinperheisiin on ollut pitkä. Nykyään perheitä on monenlaisia, eikä asuinpaikka tai ammatinvalinta enää ole se ratkaiseva tekijä, jonka perusteella perhe muodostuu. Erityisesti Pääkaupunkiseudulla perhemuotojen kirjo on niin laaja, ettei pian enää osata määritellä perhettä biologisiin tekijöihin vedoten. Se ei kuitenkaan ole muuttunut, että perhe on edelleen ihmiselle tärkeä, ellei jopa kaikista tärkein yhteisö.

Perheen murrosta selitetään yhteiskunnan muutosten kautta. Yhteiskunnan yleinen modernisoituminen ja perheiden monimuotoistuminen vaikuttavat perhettä koskevaan keskusteluun. Perhe on tulkinnallinen, ymmärtämisen kautta muodostuva käsite, josta jokainen luo oman käsityksensä. Lisäksi perheet ovat yksilöllisiä sekä muodoiltaan että sisäisiltä prosesseiltaan. (Koivula 2004: 74.)

Uusien perhemuotojen myötä sukulaisuus on saanut uusia muotoja, kuten uusperheet ja monivanhempaiset perheet (Koivula 2004: 74-75). Erilaisia perhemuotoja on olemassa niin kahden eri sukupuolta olevan vanhemman ja yhden tai useamman lapsen muodostamista perheistä yksinhuoltajaperheisiin, ja maahanmuuttajaperheistä, joissa koko suku saattaa asua saman katon alla, kolmen tai useamman vanhemman muodostamiin apilaperheisiin. Tässä opinnäytetyössä keskityn homoseksuaalisten vanhempien perheisiin, eli sateenkaariperheisiin.

3 SATEENKAARIPERHEET VARHAISKASVATUKSEN ASIAKKAINA

3.1 Varhaiskasvatus

Suomalainen yhteiskunta tarjoaa jäsenilleen sosiaalihuollon tuki- ja palvelujärjestelmän, jonka yhtenä osana perheillä on mahdollisuus lasten päivähoidon. Tämä tarkoittaa, että kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on huoltajan vanhempainvapaan jälkeen oikeus päivähoidonpaikkaan, jonka kunta järjestää. Samalla yhteiskunta takaa lapselle oikeuden päivähoidossa annettavaan varhaiskasvatukseen. Päivähoito on varhaiskasvatuksen paikka, jossa tavoitteena on edistää lapsen tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista omaehtoisen leikin kautta. Lasten ensisijainen kasvatusvastuu on kuitenkin vanhemmilla ja yhteiskunnan tarjoamien varhaiskasvatuspalvelujen on tarkoitus tukea lapsen kotikasvatusta. (Kuosmanen, Jämsä 2007: 62.)

Suomen lain mukaan lasten päivähoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoidona, leikkitoimintana tai muuna päivähoidotoimintana. Päivähoidon tavoitteena on tarjota lapsen lähtökohdat huomioon ottava kasvuympäristö, jossa voidaan yhdessä lapsen huoltajien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Päivähoidon tehtävä on myös tukea hoidossa olevien lasten perheitä kasvatustehtävässä. (Laki lasten päivähoidosta § 2a.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään suomalaisen varhaiskasvatuksen arvopohja, joka perustuu kansainvälisiin lapsen oikeuksia määritteleviin sopimuksiin ja muihin ohjaaviin asiakirjoihin. Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen keskeisin asia on lapsen ihmisarvo. Sen nojalla varhaiskasvatuksen yleisperiaatteita ovat syrjäntäkielto, lasten tasa-arvoinen kohtelu, lapsen etu, lapsen oikeus elämään ja täysipainoiseen kehittymiseen, sekä lapsen mielipiteen huomioon ottaminen. (Stakes 2005: 12.)

Tasa-arvon ja lapsen edun nimissä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa huomioidaan myös eri kulttuuritaustaiset lapset. Sen mukaan kulttuurivähemmistöihin kuuluvilla lapsilla tulee olla mahdollisuus kasvaa monikulttuurisessa yhteiskunnassa oman kulttuuripiirinsä ja suomalaisen yhteiskunnan jäseniksi. Lapsen kulttuurinen tausta ja äidinkieli on otettava huomioon, ja niiden harjoittamista tuetaan. Lapsen kulttuuria, historiaa ja elämäntapoja arvostetaan ja ne näkyvät varhaiskasvatuksen arjessa. Pääasiallisesti

varhaiskasvatuksessa kuitenkin kasvatetaan suomalaiseen kulttuuriin ja opetetaan suomalaisen yhteiskunnan jäsenyyteen liittyviä arvoja. Vastuu lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä jää ensisijaisesti perheelle. (Stakes 2005: 39.) Tätä kulttuurivähemmistöjen edustajiin pohjautuvaa periaatetta voidaan soveltaa myös sateenkaariperheiden lapsiin.

Päivähoito on yleisin ja merkittävin perheiden käyttämä yhteiskunnan tarjoama palvelumuoto. Päivähoidossa yhdistyvät lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeus saada lapselleen hoitopaikka. Myös perheitä tukevien sosiaalisten verkostojen kehittymistä edesauttavia toimintatapoja tulisi kehittää. Vanhemmuuden tukemisesta puhutaan nykyään paljon, mutta menetelmiä sen toteuttamiseen on vielä varsin vähän. (Koivula 2004: 79-80.) Erityisesti kulttuurivähemmistöistä puhuttaessa lapsen vanhempien ja varhaiskasvatushenkilökunnan välinen yhteistyö ja kasvatuskumppanuuden kehittyminen ovat tärkeässä asemassa. Näin voidaan edistää lapsen kulttuuriperinteen jatkumista ja tukea lapsen oman identiteetin vahvistumista. (Stakes 2005: 40.)

3.2 Sateenkaariperhe

Sateenkaariperheet ovat yleisesti ymmärrettynä homoseksuaalisten vanhempien muodostamia perheitä. Homoseksuaalinen ihminen rakastuu ja tuntee seksuaalista, romanttista tai emotionaalista kiinnostusta samaa sukupuolta olevaan henkilöön, samoin kuin heteroseksuaalinen vastakkaista sukupuolta olevaan. Miespuolisista homoseksuaaleista käytetään yleisesti sanaa homo ja naispuolisista lesbo. (Jämsä 2008: 31.) Heteronormatiivisessa yhteiskunnassa homoseksuaalisten ihmisten elämä ja perheen perustaminen ei ole aivan helppoa. Vaikka ihmiset ovatkin nykypäivänä melko suvaitsevaisia, niin kymmeniä vuosia sitten asetetut lait eivät vielä tue seksuaalivähemmistöjä.

Suomen yhdenvertaisuuslaissa sanotaan, ettei ketään saa syrjiä minkään henkilöön liittyvän syyn perusteella (Yhdenvertaisuuslaki § 6). Homoseksuaalisuus poistettiin Suomen rikoslaista vuonna 1971, eikä sitä ole virallisesti pidetty sairautenakaan vuodesta 1984 alkaen. Kuitenkin vasta vuonna 2002, kun laki samaa sukupuolta olevien parisuhteen rekisteröimisen sallimisesta astui voimaan tuli homoseksuaalisuudesta yhteiskunnallisesti tunnustettu tosiasia (Laki rekisteröidystä parisuhteesta § 1). Vuonna 2009 astui voimaan laki, joka sallii perheen sisäisen adoption myös homo- ja lesbopareille, jotka

elävät rekisteröidyssä parisuhteessa (Laki rekisteröidystä parisuhteesta § 9). Vuoden 2010 aikana on keskusteltu sukupuolineutraalista avioliittolaista. Sen tarkoituksena on sallia kaikille ihmisille mahdollisuus avioliittoon ja avioliiton kirkolliseen vihkimiseen kiinnittämättä huomiota vihittävien henkilöiden seksuaaliseen suuntautumiseen. Myös perheen ulkopuolisesta adoptio-oikeudesta rekisteröidyssä parisuhteessa eläville on puhuttu.

1970- ja 1980-luvuilla suomalaisten sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten lapsiperheet olivat pääasiassa yksinhuoltajaperheitä tai erilaisia uusperheitä, joissa lapset olivat aiemmista heterosuhteista. 1990-luvun puolivälistä alkaen sateenkaari-ihmisten (homojen, lesbojen, biseksuaalien ja trans-ihmisten) lapsiperheet ovat monipuolistuneet, ja uudentyypisiä perhemalleja on syntynyt. Mies- ja naisparien ydinperheet ovat lisääntyneet, mutta myös useamman kuin kahden vanhemman lapsiperheet ovat yleistyneet. Monissa tapauksissa perheen ovat perustaneet nais- ja miespari yhdessä. Tällöin puhutaan apilaperheestä. (Mustola, Pakkanen 2007: 164-165.)

Perhemuotojen moninaistuminen liittyy yhteiskunnallisiin kehityssuuntauksiin, sekä kehittyneeseen lainsäädäntöön. Toisaalta se osoittaa myös uuden kulttuurisen tilan syntymisen. Tilan, jossa yhä useammat seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ihmiset ovat uskaltaneet tarttua pitkäaikaiseen unelmaansa perustaa oma lapsiperhe. (Jämsä 2008: 43.)

Vuonna 1997 perustettiin lapsiperheyhdistys nimeltä Sateenkaariperheet ry. Yhdistyksen nimestä on kymmenen vuoden aikana muotoutunut kokoava nimitys monenmuotoisille sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen lapsiperheille. Aluksi sateenkaariperheistä puhuttiin vain yhdistyksen sisällä, mutta nykypäivänä se on siirtymässä mediankin käyttämäksi yleiskieliseksi käsitteeksi. Maailmalla on useita samannimisiä yhdistyksiä, sillä sateenkaari on tunnetusti koko sukupuoli- ja seksuaalivähemmistökenttää kuvaava symboli. (Jämsä 2008: 45.) Arvioiden mukaan Suomessa elää tällä hetkellä tuhansia lapsia sateenkaariperheissä. Sen enempää sateenkaariperheiden, kuin niissä elävien lasten tai sateenkaarivanhempienkaan lukumäärästä ei ole olemassa tutkittua tietoa. (Jämsä 2008: 43.)

Sateenkaariperheet ovat siis lapsiperheitä, jotka rakentuvat jonkin muun kuin heteroseksuaalisen parisuhteen ympärille. Sellaisia nais- tai miesparin perheitä, ei-

heteroseksuaalisten yksinhuoltajien perheitä, sekä perheitä, joissa on enemmän kuin kaksi vanhempaa sanotaan usein sateenkaariperheiksi. Myös tavanomaisen muotoinen heteroparin perhe voi siis olla sateenkaariperhe, jos vanhemmat tai toinen heistä on biseksuaali tai transsukupuolinen, tai ei halua määritellä itseään perinteisillä sukupuolta ja seksuaalisuutta kuvaavilla sanoilla. Kysymys on kirjavasta joukosta perhemuotoja. Sateenkaariperheet ovat yhtä monenlaisia kuin lapsiperheet muutenkin. Päiväkotien työntekijöillä onkin iso rooli sateenkaariperheen tukemisessa perheenä muiden perheiden joukossa.

Suhtaudutaan vanhemmuuteen vanhemmuutena, eikä sukupuolina ja omina ennakkoluuloina. Lapsi on pääasia. Jos lapsi ymmärtää tai vaistoaa, ettei meidän perheestä kannata puhua hoidossa, on hoitohenkilöstö tehnyt jotain väärin. (Kuosmanen, Jämsä 2007: 64.)

Lapsen lähimmät ja tärkeimmät toimintaympäristöt ovat yleensä koti ja päiväkot. Sillä, mitä lapsesta ja tämän perheestä ajatellaan näissä toimintaympäristöissä, on suuri vaikutus lapsen elämään ja hyvinvointiin. Se, miten läheiset ihmiset lasta tulkitsevat, muokkaa myös hänen persoonallisuuttaan ja itseymmärrystään. Muiden ihmisten avulla voi lapsi, siinä missä aikuinenkin, peilata omia ihmisenä olemisen tapoja, ja näin muokata ja rakentaa omaa käsitystä itsestä. (Rönkä, Malinen, Lämsä 2009: 95.) Kodin ja lapsen hoitopaikan, muun muassa päiväkodin tiiviin vuorovaikutuksen katsotaan tukevan lapsen kehitystä (Koivula 2004: 77).

4 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Suomalaiset tutkimukset homoseksuaalisuudesta ja homoseksuaalisista ihmisistä ovat 1990-luvulta alkaen lisääntyneet valtavasti. 2000-luvulla myös homojen ja lesbojen perheet sekä vanhemmuus ovat nousseet tarkastelun kohteiksi. Tutkimukset ovat painottuneet lesbonaisten perheisiin, ja homomiesten perheitä on lähinnä vain sivuttu näissä tutkimuksissa.

Perhesosiologi Juha Jämsä (2003) on tehnyt pro gradu -tutkimuksen homomiehen perheestä ja vanhemmuudesta. Psykologi Emmi Tuomen (2003) pro gradu -tutkimus keskittyy homo- ja lesboperheiden sosiaalisiin verkostoihin, ja niiden merkitykseen van-

hemmuuden tukemisessa. Tutkimuskatsauksen sateenkaariperheissä elävien lasten kehityksestä ja hyvinvoinnista on tehnyt lastenpsykiatri Tytti Solantaus (2003).

Tutkimusten mukaan homoseksuaaliset vanhemmat ovat yhtä kiinnostuneita lapsistaan kuin heteroseksuaaliset vanhemmat. He viettävät yhtä paljon aikaa lastensa kanssa, ohjaavat ja valvovat lastaan, sekä muodostavat yhtä lailla kiintymyssuhteen lapseen. Myöskään lapsen kehityksessä ei ole huomattu eroavaisuuksia sen suhteen, asuuko lapsi hetero- vai homoseksuaalisten vanhempien kanssa. Niin sukupuoli-identiteetin, sosiaalisen sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, sosiaalisten taitojen kuin minäkäsityksenkään suhteen ei ole löydetty eroja, jotka juontuisivat lapsen vanhempien seksuaalisesta suuntautumisesta. Tutkimustulokset painottavat enemmänkin rakastavien ihmissuhteiden ja vastuullisen vanhemmuuden merkitystä lapsen kehitykselle, eivätkä kehityksen vaikeuksiin vaikuttavat ongelmat ole riippuvaisia vanhempien seksuaalisesta tai sukupuolisesta suuntautumisesta (Mustola, Pakkanen 2007: 163-164).

Opinnäytetöitä sateenkaariperheisiin liittyen on 2000-luvulla tehty useampiakin. Roininen (2005) käsittelee lähiympäristön ja lapsipalvelujen suhtautumista seksuaalivähemmistöjen kelpoisuuteen vanhemmiksi ja perheeksi. Jurvelin ja Laukkanen (2007) sekä Kokko, Koskela ja Posti (2007) esittelevät naisparien kokemuksia päivähoidosta, kun taas Puustinen ja Seppänen (2008) käsittelevät päivähoidon ja sateenkaariperheen vuorovaikutussuhdetta. Lisäksi Kallunki, Karppinen ja Kettunen (2003) sekä Luodes ja Peurala (2003) esittelevät sateenkaariperheiden kokemuksia sosiaali- ja terveystalveista, kun taas Keränen, Nikula ja Vento (2003) puhuvat terveydenhoitajien suhtautumisesta homoseksuaalisuuteen ja homoseksuaalisten ihmisten vanhemmuuteen. Muitakin terveysalan piiriin kuuluvia opinnäytetöitä on tehty aiheeseen liittyen.

Yhteistä näille opinnäytetöille on se, että sateenkaarivanhempien kokemukset sosiaali- ja terveysalan henkilöstöstä ja heidän suhtautumisestaan sateenkaariperheisiin ovat olleet pääasiassa positiivisia. Jokaisessa työssä ilmenee kuitenkin, että tietoa sateenkaariperheistä on sosiaali- ja terveysalan palveluiden työntekijöillä aivan liian vähän. Usein sateenkaariperheet ovat itse vieneet esitteitä ja muuta materiaalia käyttämiensä palveluiden työntekijöiden käyttöön, mutta sekään ei tunnu riittävän.

Ulkomailla tehtyjä tutkimuksia sateenkaariperheistä on enemmän ja niiden määrä on suoraan verrannollinen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asemaan kussakin maas-

sa. Suomessa tehtyjen tutkimusten määrä on jatkuvassa kasvussa, mikä kertoo aiheen ajankohtaisuudesta, mutta myös siitä, että yhteiskuntamme on entistä valmiimpi ottamaan vastaan vähemmistöryhmät ja tukemaan heitä elämässään.

5 VUOROVAIKUTUKSESTA KASVATUSKUMPPANUUTEEN

5.1 Vuorovaikutus

Vuorovaikutuksella tarkoitetaan ihmisten sosiaalista kanssakäymistä. Se on kaksisuuntaista ja vastavuoroista viestintää, puhumista ja kuuntelemista. Vastavuoroisuus tarkoittaa erityisesti sitä, että ei vain kuunnella toista, vaan myös arvostetaan hänen ajatuksiinsa. Kuuntelemisessa on olennaista siirtää omat ennakkokäsityksensä sivuun ja yrittää ymmärtää mitä toinen sanoillaan tarkoittaa. (Väisänen, Niemelä, Suua 2009: 11, 19-20.)

Suurin osa vuorovaikutuksesta on non-verbaalista eli sanatonta viestintää. Näin ollen eleet, ilmeet ja liikkeet ovat olennainen osa viestintää, samoin katsekontakti, kosketus ja ihmisten välinen etäisyys. Vuorovaikutustilanteessa myös syrjään vetäytyminen ja vastaamatta jättäminen ovat viestejä toiselle osapuolelle. Sanaton vuorovaikutus alkaa jo ennen keskustelua, ja esimerkiksi ensivaikutelma luodaan usein sanattoman viestinnän kautta. Vuorovaikutustilanteessa sanallisen ja sanattoman viestinnän ristiriitaisuus saattaa myös kertoa meille jotain toisen osapuolen ajatuksista. (Väisänen ym. 2009: 28-29.)

Jokainen vuorovaikutustilanne on erilainen, sillä kaikki osapuolet vaikuttavat sen kulkuun. Myös kohtaaminen kahden ihmisen välillä on erilainen eri ajankohtana, sillä pelkästään yksilön ominaisuudet eivät vaikuta vuorovaikutukseen, vaan myös sen hetkiset tunteet ja tilannetta edeltäneet tapahtumat. Kaikilla osapuolilla on oma tärkeä osuutensa vuorovaikutuksen onnistumisen kannalta. (Mönkkönen 2007: 15-16).

Vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten vuorovaikutusta on eri aikakausina tarkasteltu erilaisista näkökulmista. On puhuttu muun muassa yhteistyöstä, tukemisesta ja kumppanuudesta. Puhetapojen taustalla vaikuttavat käsitykset kasvatusyhteistyön luonteesta, sekä eri osapuolten asemasta ja vallasta suhteessa toisiinsa. 1980 -luvulle asti kasvatuksen ammattilaiset huolehtivat kasvatuksesta kouluissa ja päiväkodeissa, eikä

vanhemmilla ollut juurikaan keinoja puuttua menetelmiin. Unescon raportissa vuonna 1986 perustellaan ammattilaisten ja vanhempien kumppanuuden merkityksellisyyttä yhteisen intressin, eli lapsen kasvun ja oppimisen kannalta. Samoihin aikoihin vanhemmat alkoivat vaatia enemmän sananvaltaa kasvatuksellisissa päätöksissä. (Karila 2006: 92.)

Puhuttaessa vuorovaikutuksesta asiakastyössä ei kyse ole pelkästään ammattilaisten taidoista toimia vuorovaikutuksessa oikein, vaan myös asiakas vaikuttaa vuorovaikutuksen onnistumiseen. Erityisesti auttamistyöhön liittyen on keskusteltu paljon asiakkaan ja työntekijän kohtaamisen vilpittömyydestä puolin ja toisin. (Mönkkönen 2007: 81.)

5.2 Kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuus on perheiden ja päivähoidon välistä kasvatusyhteistyötä linjaava käsite, joka on kirjattu valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Sen päämääränä on lapselle läheisten aikuisten toimiva yhteistyösuhde, vuorovaikutus, joka toimii lapsen erilaisia kasvuympäristöjä, kotia ja päiväkotia yhdistävänä linkkinä. Toimiva vuorovaikutussuhde tukee kumpaakin osapuolta lapsen huolenpidossa ja kasvatuksessa. (Kaskela, Kekkonen 2006: 17.) Käytännössä kasvatuskumppanuus on päiväkodin henkilökunnan ja lapsen vanhempien välistä vuorovaikutusta. Vuorovaikutuksen toimivuus korostuu vaikeiden asioiden esiin tuomisessa, eli huolen puheeksi ottamisessa puolin ja toisin. (Keskinen, Virjonen 2004: 81.)

Kasvatuskumppanuutta ohjaavat kuulemisen, kunnioituksen, luottamuksen ja dialogisuuden periaatteet. Kasvatuskumppanuuden toteutuminen vaatii näiden kaikkien neljän osa-alueen olemassaoloa varhaiskasvattajien ja vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa. Periaatteiden toteutuminen takaa tasavertaisen yhteistyön vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan välillä. Kasvatuskumppanuudessa on kyse vanhempien ja päiväkodin henkilöstön sitoutumisesta yhteiseen kasvatustehtävään. (Stakes 2005: 31.)

Dialogisuus edellyttää jatkuvaa ja sitoutunutta vastavuoroista vuorovaikutusta vanhempien ja henkilökunnan välillä. Dialogisuus merkitsee kasvatuskumppanuuden yhteydessä yhteisen ymmärryksen rakentamista ja luottamuksellisen keskusteluilmapiirin luomista vanhempien ja henkilöstön välille. Kumppanuus taas tarkoittaa, että vanhemmat

ja työntekijät ovat tasavertaisia, mutta erilaisia lapsen tuntijoita, sillä sekä vanhemmillä että ammatti-ihmisillä on olennaista tietoa lapsesta ja yhteisiä tavoitteita lapsen kasvatuksessa. (Karila 2006: 91-95.)

Kasvatuskumppanuuden kannalta keskeisiä asioita ovat kasvatuksen arvot ja päämäärät, sekä hyvä lapsuus, ja tästä syystä toisen kumppanuuspuolen erilaisten käsitysten ja erilaisten elämäntapojen kunnioittaminen nousee tärkeäksi ehdoksi. Tämä tarkoittaa, että kummankin osapuolen on otettava myös toisen mielipide huomioon, on kyettävä keskustelemaan ja näkemään erilaiset ajattelutavat, vaikkei niistä itse pitäisikään. (Karila 2006: 91-95.)

Varhaiskasvatuksen yhtenä tehtävänä on tukea vanhemmuutta. Tärkeä väline vanhemmuuden tukemisessa on positiivisten asioiden vahvistaminen, eli perheen myönteisten voimavarojen korostaminen. (Keskinen, Virjonen 2004: 83.) Varhaiskasvattajan tulee siis etsiä jokaisesta perheestä jokin myönteinen asia, jota korostamalla vanhempien positiivinen kokemus omasta vanhemmuudestaan vahvistuu. Sateenkaariperheiden kohdalla varhaiskasvattajan tuki vanhemmille voi olla erityisen merkittävässä asemassa esimerkiksi toisen sukupuoliroolimallin puuttuessa, tai muistakin syistä. Kasvatuskumppanuuden kautta vanhemmuuden tukeminen sujuu luontevasti.

5.2.1 Dialogisuus

Dialogisuus yhtenä neljästä kasvatuskumppanuutta ohjaavasta periaatteesta kokoaa kaiken yhteen, sillä dialogin rakentamiseen tarvitaan muita kolmea osa-aluetta (Kaskela, Kekkonen 2006: 40). Dialoginen vuorovaikutus rakentuu molemminpuolisen kuulemisen, kunnioituksen ja luottamuksen periaatteille. Kuuleminen ja kuulluksi tuleminen muodostuvat tärkeiksi, jotta osapuolet kokevat, että heidän asiansa todella on merkityksellinen. Kunnioitus antaa mahdollisuuden puhua itselle tärkeistä asioista ilman pelkoa siitä, että toinen tuomitsee. Ilman luottamuksellista suhdetta ei myöskään yleensä synny dialogista vuorovaikutusta, sillä esimerkiksi työntekijän esittämä erilainen ajatus saataan kokea uhkana. (Mönkkönen 2007: 89.)

Vastavuoroisuus on myös yksi dialogisuuden tärkeä elementti, jossa kaikki vuorovaikutuksen osapuolet pääsevät vaikuttamaan tilanteen kulkuun. Asiakassuhteissa tämän näh-

dään tarkoittavan, että suhde rakennetaan molemminpuolisen ymmärryksen pohjalta ja tilanteessa edetään sekä työntekijän, että asiakkaan ehdoilla. (Mönkkönen 2007: 87.)

Dialogisuus perustuu oletukseen, että tieto muodostuu vuorovaikutuksessa ja ihminen on oman elämänsä tapahtumiin aktiivisesti vaikuttava toimija. Dialogisen vuorovaikutuksen osapuolet ovat kiinnostuneita tutkimaan toistensa esittämiä näkökulmia, ja heillä on rohkeutta uusien ideoiden kehittelyyn. (Mönkkönen 2007: 185.)

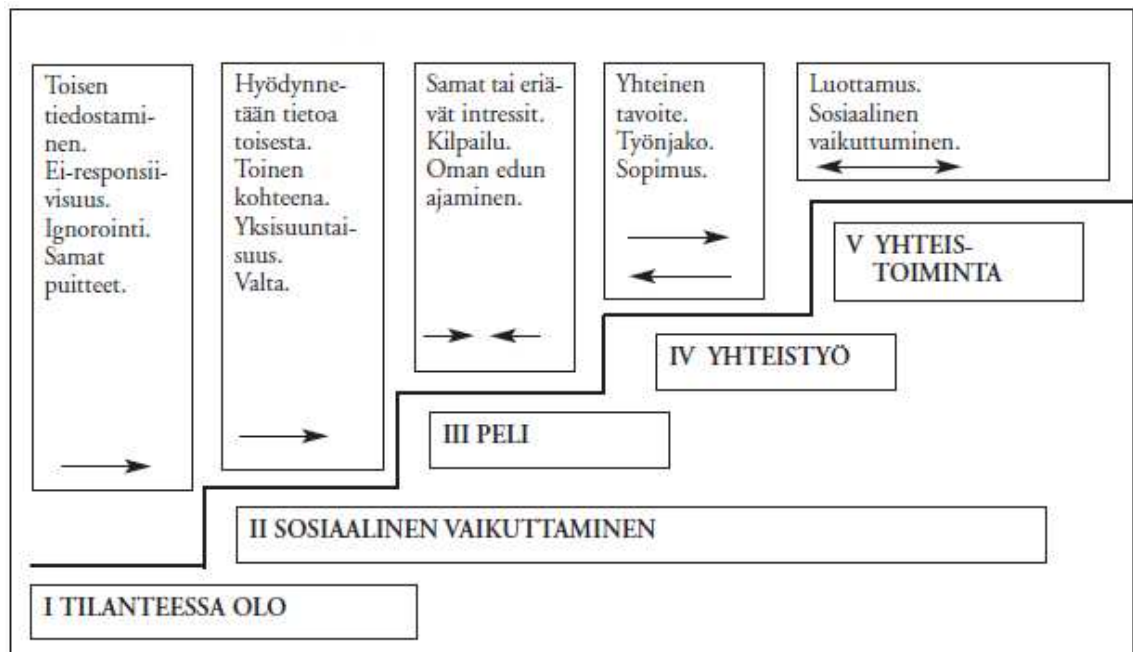
Sana *dialogi* tulee sanoista *dia* ja *logos*, jotka yhdessä tarkoittavat väliin kerättyä maailmaa, mikä kuvaa hyvin dialogisuuden olemusta. Dialogi on enemmän kuin keskustelua, eikä se ole väittelyäkään, sillä kummankaan osapuolen ei ole tarkoitus voittaa toista. Dialogista vuorovaikutusta on verrattu tanssiin, jossa molemmat osapuolet osallistuvat tilanteeseen, mutta välillä vain toinen kuljettaa tilannetta. (Mönkkönen 2007: 86-87.) Parhaimmillaan kaikki dialogisen vuorovaikutuksen osapuolet oppivat ja voivat muuttaa mielipiteitään tai asenteitaan. Tästä syystä dialogisuudesta puhutaan kommunikation lisäksi myös suhteena kahden tai useamman ihmisen välillä. (Mönkkönen 2007:89.)

Vuorovaikutuksen osapuolet tulkitsevat asioita aina omien kokemustensa ja tilanteiden luomien edellytysten kautta. Tästä syystä täydellistä yhteisymmärrystä tuskin koskaan saavutetaan. Onkin syytä puhua riittävän yhteisymmärryksen syntymisestä vuorovaikutustilanteessa. Liialliseen yhteisymmärrykseen pyrkivä keskustelu saattaa jopa sulkea todelliset ristiriidat ja näkemuserot ulkopuolelle. Dialogisessa suhteessa ymmärrys ei tarkoita vain yhteisymmärrystä, vaan uuden alueen löytymistä osapuolten välille. Keskusteluyhteyksien ja tasavertaisen suhteen luominen on dialogisessa suhteessa keskeistä, sen sijaan että ensisijainen vuorovaikutuksen tavoite olisi ongelmien analysointi. (Mönkkönen 2007: 94.)

Dialogisessa suhteessa on mahdollisuus myös yhteiseen ihmettelyyn. Kun työntekijä ei tiedä ratkaisua asiakkaan ongelmaan, ja uskaltaa myöntää sen, syntyy mahdollisuus kohdata toinen avoimesti kaikkine tulevaisuuden mahdollisuuksineen. Tietoa voidaan tällöin lähteä rakentamaan yhdessä. (Mönkkönen 2007: 95.)

Kaarina Mönkkönen puhuu eri vuorovaikutuksen tasoista, jotka nousevat portaina kohti dialogisuutta (Kuvio 1). Tasot ovat tilanteessa olo, sosiaalinen vaikuttaminen, peli, yh-

teistyö ja yhteistoiminta. Olennaista näissä tasoissa on toisen osapuolen näkökulman, läsnäolon ja toiminnan tiedostaminen, toiminnan ennakointi ja organisointi suhteessa toisen toimintaan. Kolmessa ensimmäisessä tasossa aktiivisuus voi olla joko yksisuuntaista tai vastavuoroista. Kolmas ja neljäs taso edellyttävät molemminpuolisuutta ja päämäärää, vaikka päämäärän ei tarvitsekaan olla yhteinen. Ylimmät tasot edellyttävät alempien tasojen olemassaoloa ja samassa tilanteessa voi tapahtua liikkumista eri tasoilla. Vasta yhteistoiminnan tasolla puhutaan varsinaisesta sosiaalisesta toiminnasta, jolloin osapuolet luottavat toisiinsa. (Mönkkönen 2001.)

KUVIO 1. Sosiaalisen vuorovaikutuksen tasot (Mönkkönen 2001).

Yhteistoiminnallinen suhde on verrattavissa dialogiseen suhteeseen, sillä kummassakin suhteessa tulee kaikkien osapuolten vaikuttaa tilanteen etenemiseen, ja tämän vaikutuksen tulee myös näkyä. Yhteinen tiedon rakentaminen tilanteessa, jossa työntekijällä ei ole vastauksia valmiina, edellyttää juuri yhteistoiminnallisuutta. (Mönkkönen 2001.)

6 TAVOITE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Lapselle oma perhe on kaikki kaikessa, ja lapsen oma perhe on lapselle aina tavallinen, vaikka vanhemmat tai sisarukset kuuluisivat mihin tahansa vähemmistöön. Lapset pu-

huvat perheistään jatkuvasti. Varsinkin päiväkodissa lapset vähitellen myös tunnistavat toistensa perheenjäsenet. Muiden perheet ovatkin lapselle loputtoman mielenkiinnon kohde. (Jämsä 2008: 24.) Yleensä pienet lapset hyväksyvät kaikenlaiset perhemuodot, sillä heille ei ole vielä ehtinyt muodostua käsitystä sellaisesta perheestä, joka yhteiskunnan yleisten normien mukaan luokitellaan ”normaaliksi”. Minkälaisissa tilanteissa lapsi sitten huomaa, että perheet ovat keskenään erilaisia? Miten lasten kysymyksiin tulee vastata, jotta vastaus tyydyttäisi lapsen tiedonjanon? Ja tärkeimpänä, kuinka voidaan säilyttää lapsen usko siihen, että kaikki perheet ovat yhtä hyviä ja yhtä arvokkaita?

Opinnäytetyötä tehdessäni olen pohtinut myös seuraavia kysymyksiä: Ilmeneekö päiväkodissa tarve selventää lapsille erilaisia perhemuotoja? Osataanko lasten kysymyksiin vastata? Minkälaisia keinoja eri-ikäisten lasten kanssa voidaan käyttää perhemuotojen esittelyssä? Mitä vaaditaan varhaiskasvatushenkilökunnalta, jotta kasvatuskumppanuus sateenkaariperheen kanssa olisi tehokasta?

Opinnäytetyöni tarkoituksena on nostaa päiväkodin henkilökunnan kokemuksia esiin sateenkaarivanhempien kokemusten rinnalle, sillä ne ovat lapsen kasvun ja hyvinvoinnin kannalta aivan yhtä tärkeitä. Henkilökuntaa haastatellessani toivon, että varhaiskasvatusta tarjoavat yhteisöt heräävät pohtimaan ajankohtaista keskustelua sateenkaariperheistä ja sateenkaariperheiden lapsista varhaiskasvatuksessa. Tavoitteenani on myös saada lisää tietoa sateenkaariperheiden ja päiväkotien vuorovaikutuksesta.

Selvitän haastatteluilla myös sitä, miten yhteiskunta ja instituutio tukevat päiväkodin henkilökuntaa kasvatustehtävässään, kun kyse on erilaisista perhemuodoista. Onko materiaalia tarpeeksi saatavilla, järjestetäänkö työntekijöille koulutusta, ja mistä on mahdollista saada lisätietoa, mikäli sellaista kokee tarvitsevänsä?

Tutkimuskysymykseksi nouseekin: minkälaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on kohtaamisista sateenkaariperheiden ja sateenkaariperheiden lasten kanssa?

7 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Tutkimuksen luotettavuus perustuu pitkälti siihen, onko tutkijalla vaikutusta tutkittaviin, ja mikäli on, niin kuinka mittavaa tämä vaikuttaminen on. Tutkija ei voi esimerkiksi haastatella oman työpaikkansa henkilökuntaa tehdystä työstä, sillä hän ei voi tutkia omaa työtään ilman että saadut tulokset olisivat epäilyttäviä. Haastateltavien ja haastattelijan välillä ei saa vallita sellaista riippuvuussuhdetta, joka mahdollisesti vaikuttaa vastaamisen vapaaehtoisuuteen, eikä haastattelija saa myöskään omalla olemuksellaan painostaa haastateltavia vastaamaan tietyn suuntaisesti. (Eskola, Suoranta 2008: 52-55.)

Opinnäytetyöhöni osallistuneet haastateltavat löytyivät opinnäytetyön ulkopuolisten henkilöiden avulla, eivätkä he tiedä, ketkä heidän ehdottamistaan varhaiskasvattajista suostuivat osallistumaan haastatteluun. Haastatteluun tuleminen oli vapaaehtoista, ja työntekijät saivat itse ilmoittaa halukkuutensa siihen. Opinnäytetyöni haastattelun teemat kohdistuvat pitkälti asioihin, jotka ovat jo tapahtuneet ja joihin en siis ole voinut vaikuttaa.

Eettisiä kysymyksiä heräsi opinnäytetyötä tehdessäni tutkimusluvan, tutkimusaineiston keruumenetelmän ja tutkittavien anonymiteetin suhteen. Erityisesti tietojen hankinta- ja käsittelyvaiheissa luottamuksellisuus ja anonymiteettisuoja nousivat merkityksellisiksi asioiksi. Molemmat on tärkeää muistaa myös tietoja julkistettaessa. (Eskola, Suoranta 2008: 56-57.)

Päiväkodit eivät saa luovuttaa tietoja asiakkaistaan, joten otin haastateltavien löytämiseksi yhteyttä Sateenkaariperheet ry:n hallitukseen. Heidän kauttaan etsin aluksi sateenkaariperheitä jotka ovat tai ovat olleet päiväkodin asiakkaina. Perheiltä minun oli tarkoitus selvittää päiväkotien yhteystiedot, jonka jälkeen minun olisi mahdollista löytää haastateltavia opinnäytetyötäni varten. Sateenkaariperheet ry. julkaisi Internetissä sisäisillä keskustelufoorumeillaan avunpyyntöni haastateltavien löytämiseksi (Liite 1) helmikuussa 2010. Sain muutaman yhteydenoton, joiden avulla tietooni tuli Helsingin kaupungin ylläpitämiä päiväkoteja joissa on, tai on ollut hoidossa sateenkaariperheiden lapsia. Saamani yhteydenotot sähköpostitse ja puhelimitse tuhosin heti, kun en niitä enää tarvinnut.

Haastateltavat ovat Helsingin kaupungin päiväkotien työntekijöitä, joten tarvitsin tutkimusluvan Sosiaalivirastolta. Lähetin lupahakemuksen lasten päivähoidon vastuualueen kehittämiskonsultille maaliskuussa 2010. Vastaus saapui huhtikuun viimeisellä viikolla, ja tutkimuslupa myönnettiin. Lisäksi pyysin jokaiselta haastateltavalta henkilökohtaisen luvan haastattelun nauhoittamiseen, sekä luvan haastatteluaineiston käyttöön opinnäytetyötäni varten. Olin yhteydessä päiväkoteihin toukokuussa 2010.

Haastattelut tehtiin nimettöminä, joten kaikkien haastateltujen henkilöllisyys pysyy salassa kaikissa opinnäytetyöprosessin vaiheissa. Aineiston käsittelyvaiheessa annoin haastatteluille numerot, joiden avulla pystyin siirtelemään vastauksia edestakaisin sekoittamatta niitä keskenään. Lopullisissa tuloksissa käytän keksittyjä nimiä henkilöiden erottamiseksi toisistaan. Samoin päiväkodit ja sateenkaariperheiden vanhemmat, jotka auttoivat minua haastateltavien löytämisessä, pysyvät nimettöminä.

Nauhoitetut haastattelut tuhosin heti litteroituani ne. Litteroiduissa haastatteluissa on sisältö tallella, mutta haastateltuja henkilöitä ei voi tunnistaa, sillä olen poistanut tai muuttanut kaikki erisnimet. Litteroidut aineistot säilytän siihen asti, kunnes opinnäytetyöni on valmis ja kaikkien saatavilla. Sen jälkeen en niitä enää tarvitse.

8 AINEISTON KERÄÄMINEN JA ANALYYSI

Tutkimusotteena käytin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta, jonka lähtökohtana on että tutkitaan laadullisia asioita. Laadullisen tutkimuksen aineisto on tekstiä, eikä sitä analysoidessa yritetä tehdä yleistyksiä, vaan kuvataan todellista elämää ja tutkitaan kohdetta kokonaisvaltaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa nostetaan esiin ihmisten henkilökohtaisia kokemuksia ja näkemyksiä. (Eskola, Suoranta 2008). Laadullisen tutkimusotteen ansiosta voin jo pienellä otannalla saada monipuolisen kuvan siitä, minkälaisia kohtaamisia päiväkodin henkilökunnalla on ollut sateenkaariperheiden kanssa, ja minkälaista vuorovaikutusta heidän kanssaan työskentely on vaatinut.

Aineistonkeruumenetelmäksi valitsin yksilöllisen temahaastattelun, mikä tarkoittaa, että haastattelen yhtä henkilöä kerrallaan, ja että haastattelun aihepiirit eli tema-alueet on etukäteen määritelty. Tärkeää temahaastattelussa on, että kaikki etukäteen päätetyt

aihe-alueet käydään läpi haastateltavan kanssa, jolloin jokaisessa haastattelussa on varmasti puhuttu edes jossain määrin samoista asioista. Aiheiden järjestys ja laajuus sekä kysymyksenasettelu saavat kuitenkin vaihdella. Teemahaastattelu on hyvin avoin, jolloin haastateltava pääsee halutessaan vastaamaan varsin vapaamuotoisesti. Tämä takaa sen, että kerätty materiaali edustaa vastaajaa itseään ja hänen henkilökohtaisia mielipiteitään, kokemuksiaan sekä ajatuksiaan. (Eskola, Suoranta 2008: 86-87).

Teemahaastattelurunko (liite 2) syntyi vuorovaikutuksen teoriasta, sekä aiempien tutkimusten tuloksista. Haastattelun pääteemat olivat vuorovaikutus ja rakenteet. Vuorovaikutuksen kautta käsiteltiin muun muassa perehtyminen uuden asiakkaan kulttuuriin ja valmistautuminen vieraasta kulttuurista tulevan asiakkaan kohtaamiseen, sateenkaari-perheen ja erityisesti sateenkaariperheen lapsen huomioiminen varhaiskasvatuksessa, sekä muiden lasten ja perheiden kysymyksiin vastaaminen. Rakenteet-osiossa puhuttiin saadusta koulutuksesta ja tiedollisista valmiuksista koskien sateenkaariperheitä.

8.1 Haastattelut

Tarkoitukseni oli haastatella kolmesta kuuteen lastentarhanopettajaa tai lastenhoitajaa, ja neljä vapaaehtoista löytyikin haastateltaviksi. Heistä kaksi on ammatiltaan lastentarhanopettajia ja kaksi lastenhoitajia. Työkokemusta päivähoidon saralta löytyy kaikilta haastatelluilta yli kymmenen vuotta, ja jokainen on työskennellyt yhden sateenkaariperheen kanssa.

Toteutin haastattelut kesän 2010 aikana: kaksi alkukesästä ja kaksi loppukesästä. Halusin haastattelutilanteiden olevan mahdollisimman neutraaleja ja paikkojen rauhallisia, joten järjestin ne haastateltavien työpäivän lomaan päiväkotien tiloissa. Haastatteluissa oli osallisena lisäksi vain haastateltava. Nauhoitin haastattelut haastateltavien luvalla.

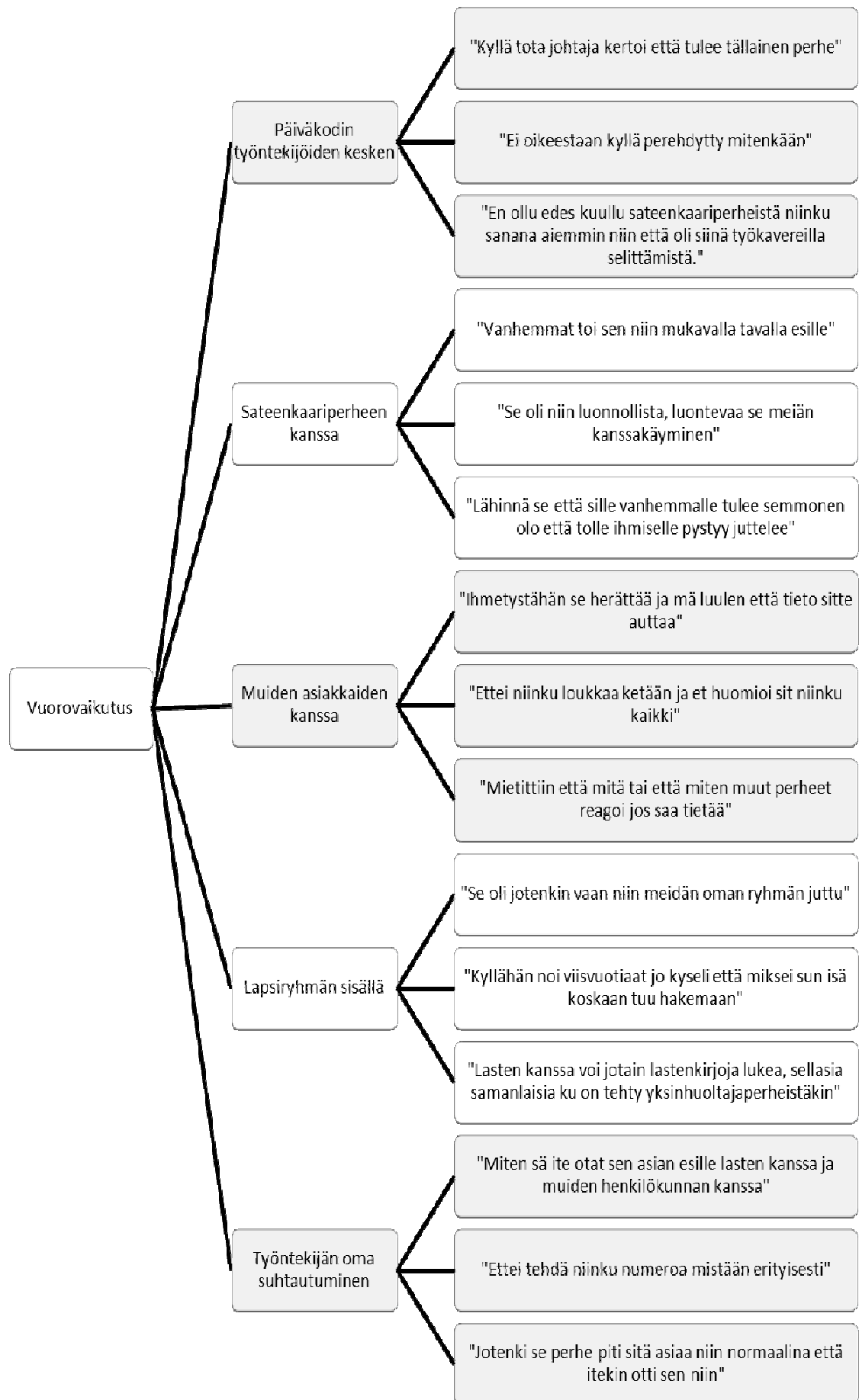
Haastattelut kestivät 20 minuutista 45 minuuttiin. Niiden sisältö pysyi hyvin tarkasti aiheessa, eikä lähtenyt rönsyilemään. Teemahaastattelu osoittautui hyväksi valinnaksi, sillä haastateltavat vastailivat välillä pitkästikin yhteen kysymykseen, niin että sain periaatteessa vastauksia jo tuleviinkin aiheisiin. Tällöin pystyin tarttumaan vastauksesta heränneeseen aiheeseen ja jatkamaan siitä haastattelua eteenpäin.

8.2 Aineiston analyysi

Analysoin haastatteluaineistot käyttämällä sisällönanalyysiä, jolloin aineistoa tarkastellaan yhtäläisyyksiä ja eroja etsien. Sisällönanalyysi voidaan tehdä joko deduktiivisesti, eli teoriaohjaavasti, tai niin kuin tässä opinnäytetyössä, induktiivisesti, eli aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä elämänläheinen tutkimusaineisto tiivistetään sanallisesti selkeämpään muotoon, jotta siitä on helpompi tehdä johtopäätöksiä. Tutkimusaineisto pelkistetään, mikä tarkoittaa, että tutkimusaineistosta karsitaan tutkimusongelman kannalta epäolennainen informaatio hävittämättä kuitenkaan tärkeää informaatiota. (Vilkkä 2005: 140.)

Litteroin, eli kirjoitin auki nauhoittamani haastattelut sanatarkasti, minkä jälkeen aloin etsiä aineiston seasta tutkimusongelman kannalta merkittäviä asioita. Käytin analyysivaiheessa jatkuvasti tietokonetta, jonka avulla tekstipätkiä oli helppo kopioida ja liittää toiseen tiedostoon. Poimittuani kaiken tutkimusongelman kannalta oleellisen litterointien joukosta, ja kopioituani kyseiset tekstipätkät toiseen tiedostoon, aloin pelkistää ilmauksia. Alkuperäiset litteroidut tekstit säilyivät samoina, enkä tehnyt niihin muutoksia. Näin ollen pystyin palaamaan niihin myöhemmin, mikäli halusin tarkistaa asiayhteyksiä.

Yhtäläisyyksiä ja eroja etsiessäni ja ilmauksia pelkistäessäni aineistosta nousi selkeästi viisi eri teemaa, joita kaikkia yhdisti itsekin käyttämäni teoria, eli vuorovaikutus. Viisi aineistosta syntynyttä kategoriaa ovat vuorovaikutus päiväkodin sisällä, vuorovaikutus sateenkaariperheen kanssa, vuorovaikutus muiden asiakkaiden kanssa, vuorovaikutus lapsiryhmän sisällä, sekä varhaiskasvattajan oma suhtautuminen sateenkaariperheeseen (Kuvio 2). Lisäksi aineistosta nousi kritiikkiä olemassa olevaa tietoa ja koulutusta kohtaan.

KUVIO 2. Aineistosta poimittuja ilmaisuja ja niiden pelkistetyt muodot.

9 TULOKSET

Erilaisuuden hyväksyminen ja suvaitsevaisuus edellyttävät jatkuvaa vuorovaikutusta päiväkodin sisällä, sekä henkilökunnan ja asiakkaiden välillä. Vuorovaikutus on erilaista eri osapuolten välillä, ja se vaikuttaa eri tavalla eri ihmisiin. Vuorovaikutuksessa voidaan oppia asioita toisesta osapuolesta, ja näin ollen uusien ja erilaisten asioiden hyväksyminen voi olla helpompaa. Sujuva vuorovaikutus päiväkodissa varhaiskasvattajien ja asiakkaiden välillä on tärkeää toimivan yhteistyön takaamiseksi. Yhteistyö taas on tärkeää lapsen hyvinvoinnin kannalta.

Luodaan semmonen välitön suhde vanhempiin ja luottamus ja sitä myöten tulee sitte avoimuus ja sit perheet kertoo ja mitä me kysellään sitte ... Lähinnä se että sille vanhemmalle tulee semmonen olo, että tolle ihmiselle pystyy juttelemaan ... Olla sillai avoimin mielin ja kuunnella sitä vanhempaa ja vanhempia. Että mitä niillä on asiaa ja lähinnä siitä lapsesta keskustellaan. (Anna)

9.1 Vuorovaikutus päiväkodin sisällä

Päiväkodin henkilökunnan tulee kohdata kaikki asiakkaat ammattimaisesti. Vieraiden kulttuurien edustajien ja muutenkin erilaisten ihmisten kanssa työskentely voi herättää ajatuksia, mutta ammattimaisuuden puitteissa työntekijöiden on pidettävä mielipiteensä ominaan, erityisesti jos he uskovat niiden loukkaavan asiakasta. Sateenkaariperheen tullessa päiväkodin asiakkaaksi herää työntekijöillä kysymyksiä siinä missä muillakin asiasta tietämättömillä ihmisillä. ”En ollu edes kuullu sateenkaariperheistä niinku sanana aiemmin, niin että oli siinä työkavereilla selittämistä.” (Riitta) Päiväkotien henkilökunnan kesken voidaan käydä ajatuksia ja tuntemuksia läpi, mikäli sellaiseen on tarve. ”Kyllä sitä jossain tilanteessa aina huomaa, että talon henkilökunta alkaa olla aika iäkäs-tä ku ei oikeen voitu kahvihuoneessa keskustella tän perheen asioista.” (Maria)

Julkaistua tietoa sateenkaariperheistä on vielä varsin vähän, samoin kuin kokemusta heidän kanssaan työskentelystä. Päiväkodeissa ei silti valmistauduttu kohtaamaan sateenkaariperhettä etsimällä tietoa heistä, toisin kuin esimerkiksi vieraista kulttuureista tulevia perheitä varten valmistaudutaan. ”En voi kyllä kehua sillä ollenkaan, et miten perehdytään etukäteen [sateenkaariperheisiin].” (Tiina) ”Must tuntuu että hirveen huonosti ihan silleen, että ruvettais ihan niinku kirjoista katselemaan tai netistä tutkimaan asioita.” (Tiina) ”Johtaja vaa kerto että tällanen perhe tulee, mutta että ei siihen niinku

valmistauduttu.” (Maria) ”En mä erikseen sillai tutustunu mitenkää [sateenkaariperheisiin].” (Anna)

9.2 Vuorovaikutus sateenkaariperheen kanssa

Päiväkotien työntekijöiden ja sateenkaariperheiden välinen vuorovaikutus on kaikkien haastateltavien mukaan sujunut alusta asti todella hyvin. Kaikissa tämän opinnäytetyön tapauksissa sateenkaariperheen tullessa päiväkodin asiakkaaksi, oli heille järjestetty jonkinlainen aloituskeskustelu, jonka tarkoituksena oli luoda pohja alkavalle kasvatustyhteistyölle. ”Jotenki se oli niinku tavallinen perhe alotuskeskusteluun tulossa, vaikka tiedettiin että on sateenkaariperhe.” (Maria) ”Se oli niin luonnollista, luontevaa se meidän kanssakäyminen.” (Tiina)

Osa perheistä oli päiväkotien asiakkaina jo sen verran kauan aikaa sitten, ettei kasvatuskumppanuudesta vielä puhuttu. Yksi haastatelluista kuitenkin korosti kasvatuskumppanuuden merkitystä perheen ja päiväkodin välisessä yhteistyössä. Erityisesti sateenkaariperheen mahdollisiin erityisominaisuuksiin, niin sanotusti kulttuuriin tutustumisen hän katsoi tulevan kasvatuskumppanuuden kautta. ”Ensitapaamisessa perhe tulee tutustumaan, kaikki käydään, kasvatuskumppanuus alkaa, että alotuskeskustelussa kyllä [perehdytään lapsen kulttuuriin].” (Anna)

Haastateltavien mukaan kaikki heidän asiakkaina olleet ja olevat sateenkaariperheet olivat itse tuoneet esiin perhemuotonsa. ”Tää perhe oli kyllä niin niin luontevasti toi esiin tän ja halusivat kertoa.” (Riitta) Kaikissa tapauksissa sateenkaariperheiden vanhemmat olivat olleet valmiita keskustelemaan asiasta ja osa heistä toi myös esitteitä päiväkoteihin. Yhden perheen vanhemmat olivat jopa esittäytyneet vanhempainillassa, niin että muut asiakkaat saivat esittää kysymyksensä suoraan heille. ”He halusivat kovasti osallistua kaikkeen ja olivat valmiita puhumaan asiasta vanhempainillassa.” (Riitta)

Sateenkaariperheet tai sateenkaariperheiden lapset eivät tarvitse varsinaisesti erikoiskohtelua suhteessa muihin päiväkodin asiakkaisiin. Kaikki haastateltavat kokivat kuitenkin hyväksi tavaksi ottaa selvää perheeltä itseltään, miten he haluavat esimerkiksi vanhempia kutsuttavan. Lisäksi äitien- ja isänpäivä, niiden vietto ja korttien teko olivat

päiväkotien arjen kannalta tärkeitä keskustella halki. ”Kannattaa ihan vanhemmilta kysyä, et mitä toivotte et miten tää asia hoidetaan.” (Tiina)

Perheen kanssa yhdessä mietittiin et miten hoidetaan isänpäivät sun muut. Vähän niinku muutkin sellaset perheet mitkä ei oo ydinperheitä ni pitää huomioda ehkä vähän eri tavalla. (Maria)

Varhaiskasvattajia ilahdutti se, miten innoissaan sateenkaarivanhemmat ovat lapsistaan. Tieto siitä, että lapsi ja perheen perustaminen on ollut tarkkaan suunniteltu asia, lisäsi luottamusta siihen, että lapsesta todella välitetään. Näin ollen myös lapsen ja koko perheen asioista keskusteltiin paljon sateenkaarivanhempien kanssa. ”Heistä jotenki huoku se, kuinka tärkeä se lapsi heille on ja kuinka he halusivat että sillä lapsella on hyvä olla päiväkodissa.” (Riitta)

9.3 Vuorovaikutus muiden asiakkaiden kanssa

Vaikka salassapitovelvollisuuden takia on itsestään selvää, ettei asiakkaiden asioista puhuta muiden asiakkaiden kuullen, niin haastattelussa tuli silti korostetusti ilmi, ettei sateenkaariperheiden asioista puhuta muille perheille. ”Eihän me sitä mitenkään korostettu tai otettu esille muitten perheitten kanssa.” (Maria) Muiden lasten vanhempien mielipiteet sateenkaariperheistä kuitenkin kiinnostivat haastateltuja työntekijöitä. ”Enemmän mua tota niin kiinnosti se että millä tavalla toiset perheet suhtautuu siihen.” (Tiina)

Työntekijä ei voi valita itselleen niin kutsuttuja suosikkeja ja inhokkeja asiakkaiden joukosta, vaan kaikkia on kohdeltava tasapuolisesti. Jokainen perhe pitää ottaa huomioon, eikä ketään saa loukata. Asiakkaiden keskinäisiin asioihin ei voi ottaa kantaa, koska päiväkodin työntekijä ei voi asettua kenenkään puolelle, sillä silloin hän olisi toista osapuolta vastaan. Kuitenkin eteen tulee usein tilanteita, joissa uudet asiat herättävät kummastusta ja kysymyksiä asiakkaiden taholta, ja työntekijän pitäisi osata vastata ottamatta kantaa asiaan. Muun muassa sateenkaariperheet päiväkodin asiakkaina ovat aiheuttaneet ihmetystä kaikkien haastateltujen mukaan. ”Ihmetystähän se herättää ja mä luulen että tieto sitte auttaa.” (Anna)

Muut perheet otti asian hyvin ku tää perhe itse kerto asiasta vanhempainillassa. Tiedä sitten jos ne on selän takana ihmetelleet. (Riitta)

9.4 Vuorovaikutus lapsiryhmän sisällä

Lasten kanssa koettiin vapauttavana se, ettei perhemuotoja kyseenalaistettu. ”Se oli vielä sen verran pientä porukkaa, et mä en muista että kukaan lapsista olis noteerannu sitä yhtään mitenkään.” (Tiina) Osassa tapauksia muiden lasten neutraali suhtautuminen sateenkaariperheiden lapsiin ja lasten vanhempiin tuntuikin johtuvan lasten nuoresta iästä. Vanhemmiksi tullessaan lapset alkoivatkin kysellä asiasta, mutta suhtautuivat silti erittäin suvaitsevaisesti. ”Kyllähän noi viisvuotiaat jo kyseli, että miksei sun isä koskaan tuu hakemaan.” (Maria)

Joissakin tapauksissa varhaiskasvattajat olivat puuttuneet lasten keskinäiseen tilanteeseen, jossa lapset olivat ihmetelleet toiselta lapselta puuttuvaa isää. Asia oli selitetty lyhyesti ja neutraalisti, ottamatta sen enempää kantaa siihen, miksi kyseisellä lapsella on kaksi äitiä, eikä yhtään isää. Lapset itse saattoivat kuitenkin selventää asiaa muille lapsille oman näkemyksensä kautta. ”Se [sateenkaariperheen lapsi] vaan totes että mun äiti rakastaa Katjaa [nimi muutettu] eikä mun isää.” (Maria) Muutenkin sateenkaariperheiden lasten koettiin osaavan puolustaa omaa perhettään tarpeen tullen. ”Se lapsi oli jotenki niin reipas ja ilonen ja avoin, jos nyt sen ikästä voi käyttää sanaa avoin, ja ni se olis varmaan itekin osannu vastata muiden lasten kysymyksiin.” (Riitta)

Asian käsitteleminen etenkin vanhempien lasten kanssa koettiin tärkeäksi siitä huolimatta, etteivät lapset paljoakaan kyselleet. ”Eskarilaisten kanssa on jo tosi tärkeitä pysyä tekemään siitä normaali asia, ettei sitte ala kiusaamaan ees kouluun mennessä.” (Maria) ”Isompien [lasten] kanssa on sitte täytyny puuttua heti siihen huuteluun, mutta oikeestaan se on hoidettu sitten sen niiden oman ryhmän kesken, ettei me olla puututtu muuten ku kommunikoitu niiden tiimin kanssa.” (Riitta)

Lasten kanssa perhemuotojen käsittely on arkea päiväkodeissa. Työntekijät eivät kokee vaikeaksi sateenkaariperheistä puhumista lasten kanssa, ainakaan ajatuksen tasolla. ”Joo ihan varmaan ku perheasioista muutenkin puhutaan ni must se olis ollu ihan selkee sanoo että on erilaisii perheitä ja täs perhees on nyt kaks äitii.” (Tiina) Pidemmälle mietittäessä todettiin kuitenkin, ettei kukaan haastatelluista tiennyt, onko olemassa jonkinlaista sateenkaariperheistä kertovaa materiaalia, jota voisi käyttää apuna lasten kanssa toimittaessa. ”Varmaan jotain sen kaltasta mitä Jason [kirjailija Camilla Mickwitzin

lastenkirjat yksinhuoltajaäidistä ja tämän pojasta Jasonista] oli kasikyt-ysikyt -luvuilla.”
(Tiina)

9.5 Varhaiskasvattajan oma suhtautuminen sateenkaariperheeseen

Päiväkodin näkökulmasta lapsen hyvinvointi on tärkeintä. Lapsen perhetaustaan tutustumisen auttaa varhaiskasvattajaa työssään ja on tärkeässä, ellei jopa ratkaisevassa asemassa sen suhteen, miten lapsen kanssa toimitaan päiväkodin arjessa. Päiväkotien työntekijöillä voi olla omat näkemyksensä, kokemuksensa ja ennakkoluulonsa erilaisia asioita kohtaan, mukaan lukien sateenkaariperheet perhemuotona. Ammattimaisesti toimien ja lapsen parasta ajatellen tulee heidän suhtautua sateenkaariperheisiin samoin kuin muihinkin perheisiin. ”Ettei tehdä niinku numeroa mistään erityisesti.” (Tiina) ”Suhtaututaan niinku korostamatta sitä mitenkää liikaa.. että sillai ihan normaalisti.” (Anna)

Luonnollinen suhtautuminen ja neutraali asenne sateenkaariperheitä kohtaan ovat kaikkien haastateltujen mielestä tärkeitä asioita muistaa tarkkailtaessa omaa käyttäytymistä. Työntekijät ovat sisäistäneet olevansa esimerkkejä lapsille, mutta myös heidän perheilleen, eli kaikille asiakkaille. ”Se oma suhtautuminen on kaikkein tärkein, miten sä otat sen asian esille lasten kanssa ja muiden henkilökunnan kanssa.” (Tiina) Vaikka kaiken näköinen liioittelu ja ylireagointi tuleekin kitkeä pois, niin kiinnostunut saa olla. ”Pitää muistaa olla sillai niinku utelias.” (Anna)

Asiakkaina olleet ja olevat sateenkaariperheet toivat itse esille oman perhemuotonsa ja olivat halukkaita kertomaan asiasta ja vastaamaan mahdollisiin kysymyksiin. Perheiden avoimuus ja itseluottamus auttoi myös varhaiskasvattajia asian käsittelyssä. ”Jotenki se perhe piti sitä asiaa niin normaalina, että itekin otti sen niin.” (Maria) ”Näistä asioista tehdään usein liian iso numero ja jotenki pitää muistaa ite olla menemättä siihen mukaan.” (Riitta)

9.6 Tieto ja koulutus

Sateenkaariperheet ovat varhaiskasvatuksen piirissä vielä varsin uusi kohderyhmä. Suuri osa päiväkotien työntekijöistä on ikääntyvää sukupolvea, joilla ei ole ainakaan koulutuksensa puolesta tietoa sateenkaariperheistä. Kaikissa haastateltujen päiväkodeissa sa-

teenkaariperheen tulo asiakkaaksi kuitenkin kuitattiin ohimennen, ja oletettiin kaikkien tietävän mistä on kyse. Päiväkotien sisällä ei järjestetty koulutusta tai jaettu infoa, eikä kukaan haastatelluista muista että Sosiaalivirasto tai Helsingin kaupunkiaan olisi järjestänyt koulutuksia aiheesta. ”Ei ollu mitään infoa mitä olis meiän talon puolesta tullu.” (Tiina)

Kukaan haastatelluista ei ollut tutustunut sosiaalialan työntekijöille suunnattuun kirjallisuuteen sateenkaariperheistä, ja vain yksi heistä tiesi sellaisen materiaalin olemassaolosta. Lapsille suunnatuista kuva- ja satukirjoista haaveiltiin haastatteluissa, mutta kukaan ei ollut varma, onko sellaisia vielä tehty. ”Lasten kanssa vois jotain lastenkirjoja lukea, sellasia samanlaisia ku on tehty yksinhuoltajaperheistäkin.” (Riitta)

Kaikki tilanteet sateenkaariperheiden ja heidän lastensa kanssa ovat haastateltujen mukaan sujuneet hyvin, eivätkä he olleet varsinaisesti kaivanneet lisätietoa aiheesta. Haastatteluissa ilmeni kuitenkin, että mikäli ongelmia olisi ollut enemmän, olisivat he tarvineet jonkinlaista tiedollista tukea asiassa. Itsenäinen tiedon haku ei kuitenkaan houkutellut, töitä kun on muutenkin jo niin paljon. Varhaiskasvattajat eivät olleet myöskään varmoja mistä olisivat tietoa saaneet. ”Jotenki sitä tiedon määrää päiväkodissa pitäis varmaan lisätä kun ei meilläkään ollu mitään.” (Riitta) ”Olis voinu jotain tukea tarjota noille vanhemmille lapsille tai siis niitten kanssa käsiteltäväksi.” (Maria)

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli nostaa esiin varhaiskasvattajien kokemuksia sateenkaariperheiden kohtaamisesta aiemmista tutkimuksista ja opinnäytetöistä saatujen sateenkaariperheiden kokemusten rinnalle. Tavoitteenani oli herättää päiväkotien henkilökunta pohtimaan sateenkaariperheitä kasvavana asiakasryhmänä. Halusin myös selvittää miten yhteiskunta ja instituutio tukevat varhaiskasvattajia työssään, kun asiakkaaksi tulee sateenkaariperhe.

Haastatellut lastentarhanopettajat ja lastenhoitajat ovat kaikki yhtä mieltä siitä, että vuorovaikutus sateenkaariperheen kanssa on toimivan yhteistyön perusta. Kokemukset vuorovaikutuksen sujuvuudesta ovatkin kaikilla haastatelluilla positiivisia. Muiden asiak-

kaiden kanssa sateenkaariperhettä ei kuitenkaan uskalleta ottaa puheeksi, eikä päiväkodin sisällä asiasta pahemmin keskustella. Varhaiskasvattajat olivat huojentuneita sateenkaariperheen tarjoutuessa itse esittäytymään muille asiakkaille. Lapsiryhmän sisällä sateenkaariperheisiin liittyvät asiat on hoidettu sujuvasti, mutta ne myös jäivät oman ryhmän sisäisiksi.

Peilattaessa saatuja tuloksia Mönkkösen sosiaalisen vuorovaikutuksen tasoihin (Kuvio 1) voidaan todeta, että varhaiskasvatushenkilöstön ja sateenkaarivanhempien välinen vuorovaikutus liikkuu yhteistyösuhteen ja yhteistoiminnan tasoilla. Näitä alemmat tasot tilanteessa olo, sosiaalinen vaikuttaminen ja peli edustavat enemmän sitä hetkeä, kun perhe aloittaa asiakkuutensa päiväkodissa. Näiltä tasoilta nousee nopeasti yhteistyösuhteeseen, mikäli kumpikin osapuoli ymmärtää, että lapsen etu on se, mitä kaikki vuorovaikutuksen osapuolet tavoittelevat. Usein jo aloituskeskustelussa asetetaan yhteisiä tavoitteita lapsen kasvulle ja kehitykselle, ja tehdään jonkinlainen sopimus ja työnjako päämäärän saavuttamiseksi. Nämä kaikki puhuvat yhteistyösuhteen puolesta. Vaikka yhteistyö on tavoiteltava ja toimiva vuorovaikutuksen taso asiakassuhteessa, se ei vielä edellytä molemminpuolista sitoutumista. (Mönkkönen 2007: 118.)

Viides sosiaalisen vuorovaikutuksen taso on yhteistoiminnallisuus, joka yhteistyösuhteen tavoin edellyttää yhteistä päämäärää, mutta johon liittyy olennaisesti myös luottamus. Luottamus syntyy ihmisten välille vuorovaikutuksen edetessä ja kehittyessä, eikä asiakassuhteissa luottamukselliseen suhteeseen aina päästä. Siihen tulee kuitenkin aina pyrkiä. (Mönkkönen 2007: 120-121.) Haastatellut varhaiskasvattajat puhuvatkin luottamuksen ja avoimuuden merkityksestä vuorovaikutustilanteissa. Heidän kokemustensa mukaan on tärkeää luoda päiväkodin asiakkaille sellainen tunne, että heistä ollaan kiinnostuneita, ja että heidän mielipiteensä otetaan huomioon. Luottamus varhaiskasvattajien ja lapsen vanhempien välillä syntyy kun vanhemmat tietävät kenelle he lapsensa jättävät, ja mitä lapsen kanssa tehdään heidän poissa ollessaan.

Saamieni tulosten perusteella dialogisen vuorovaikutuksen ja kasvatuskumppanuuden tarkoitus varhaiskasvatuksessa onkin sekä lapsen, mutta myös vanhempien hyvinvoinnin takaaminen. Kun vanhemmat tietävät, että lapsella on hyvä olla päiväkodissa, on heidän helpompi jättää lapsi sinne. Omaan työhön tai vapaa-aikaan keskittyminen onnistuu huomattavasti paremmin, kun tietää lapsen olevan hyvässä hoidossa. Vanhempien on helpompi ottaa huolenaiheetkin puheeksi, kun luottamus varhaiskasvattajaan on

syntynyt. Ennen kuin vanhemmat voivat kertoa heille tärkeistä asioista, täytyy heidän voida luottaa siihen, ettei heitä tuomita tai ettei heille naureta. (Davis 2003: 48.) Myös perheitä koskevat erikoistoiveet ja -järjestelyt uskalletaan esittää vasta kun muodostuu kokemus kunnioituksesta. Kun lapsi voi hyvin, voivat vanhemmatkin paremmin. Varhaiskasvattajat vanhemmuuden tukijoina voivat helpottaa vanhempien taakkaa huomattavasti.

Vuorovaikutuksen edetessä ilmenee usein erimielisyyksiä, mutta mikäli osapuolet pysyvät neuvottelemaan asioista, vältetään ristiriidoilta. Kun varhaiskasvattajat esittävät näkemyksensä vanhemmille ehdotuksina, joita vanhemmat voivat harkita, eivätkä käskynä tai viisauksina, voi kumppanuussuhde kehittyä avoimeksi ja toimivaksi. Tällainen suhtautumistapa osoittaa kunnioitusta vanhempia kohtaan, ja kasvattaa myös vanhempien tuntemaa arvostusta varhaiskasvattajia kohtaan. (Davis 2003: 48.)

Käytännössä kasvatuskumppanuudella pyritään muuttamaan varhaiskasvattajan arkea päiväkodissa kyseenalaistamalla hänelle ominaisia tapoja toimia. Puhutaan kasvattajan kasvatustietoisuudesta, jonka kautta työntekijä herää kritisoimaan omia toimintatapojaan ja huomioimaan vanhempien toiveet ja lapsen tarpeet paremmin. Kasvatustietoisuus lisääntyy vuorovaikutuksen ja kasvatuskumppanuuden myötä. (Kaskela, Kekkonen 2006: 25-27.) Samoin lisääntyy myös varsinainen tieto lapsesta ja taito toimia tämän kanssa päiväkodissa.

Varhaiskasvattajat kokevat omaavansa tarvittavat tiedot ja taidot toimia vuorovaikutuksessa sateenkaariperheiden kanssa. Opettaja-lehden (3/2010) teettämän selvityksen mukaan 74 prosenttia opettajista ilmaisi, ettei tarvitse opetusta varten lisää tietoa seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvistä asioista. Kyse voi olla siitä, että he kokevat omaavansa tarvittavat tiedot, tai sitten siitä, että kyseiset opettajat eivät katso tehtäväkseen opettaa kyseistä teemaa. (Karvinen 2010: 123.) Joka tapauksessa opettajilta saadut tulokset ovat samansuuntaisia saamiensa tulosten kanssa; kasvattajilla on sateenkaariperheistä kaikki tieto, minkä he kokevat tarvitsevansa. Varhaiskasvattajien mukaan tiedot ja taidot käyvät kuitenkin riittämättömiksi, kun pitäisi selventää kyseistä perhemuotoa muille asiakkaille. Muiden asiakkaiden ajatukset sateenkaariperheestä ja niitä seuraavat reaktiot aiheuttavat hieman jännitystä ja pelkoa haastateluissa, minkä vuoksi mahdollisiin kysymyksiinkin on vaikeampi vastata. Muun henkilökunnan mielipiteet ja itse sateenkaariperheet on kuitenkin helppo kohdata.

Varhaiskasvattajat painottavat, että sateenkaariperheiltä, samoin kuin muiltakin perheiltä tulee kysyä, miten erilaiset asiat halutaan hoidettavan päiväkodissa. Sateenkaariperheiden kohdalla on erityisen tärkeää selvittää, mitä nimityksiä lapsi käyttää perheensä jäsenistä, jotta päiväkodissa ymmärretään kenestä lapsi puhuu, ja että osataan puhua lapselle tärkeistä ihmisistä oikeilla nimillä. Voidaan myös kysyä miten vanhemmuus on perheessä jaettu, ja kuinka avoimesti perheen sisällä puhutaan asioista; miten lapsi on tullut perheeseen tai ketkä ovat lapsen biologiset vanhemmat. Sateenkaariperheen kanssa voidaan myös keskustella siitä, millä tavoin he toivovat varhaiskasvatuksessa käsiteltävän heidän perhemuotoaan. (Jämsä 2008: 186.) Lasten kysymykset siitä, mistä lapset tulevat, voivat johtaa hämmentäviin tilanteisiin sateenkaariperheen lapsen kohdalla, joten on hyvä selvittää miten vanhemmat ovat kertoneet tai aikovat kertoa asiasta lapselleen.

Työnsä puolesta sateenkaariperheet hyväksyvä, mutta muutoin asiaan ennakkoluuloisesti suhtautuva varhaiskasvattaja saattaa keskittyä liikaa siihen, ettei korosta perhemuotoa, ja jumiutuu ajatukseen, että kyseessä ei ole erityishuomiota tarvitseva perhe. Sosiaalialan työhön liittyy monia kulttuurisia uskomuksia ja normeja, jotka vaikuttavat työntekijöiden tapaan suhtautua asiakastilanteisiin. Yksi tällainen normi on, että pyritään uskomaan asiakkaasta vain hyvää. Pahat tai ikäviksi koetut asiat suljetaan tällöin pois keskustelusta, eikä asioista uskalleta puhua niiden oikeilla nimillä. (Mönkkönen 2007: 69.)

Se, ettei asioista puhuta niiden oikeilla nimillä, voi myös johtua siitä, ettei työntekijällä ole tarpeeksi tietoa asiasta. Haastateltavat kertovat, että lähes kaikki sateenkaariperheitä koskeva tieto on saatu sateenkaariperheiltä, kun he ovat tulleet aloituskeskusteluun päiväkodin aloittavina asiakkaina. Päiväkodeissa ei ole tarjolla kirjallisuutta tai esitteitä aiheesta henkilökunnan luettavaksi, eikä kukaan haastatelluista muistanut, että minkäänlaisia koulutuksiakaan olisi järjestetty. Tiedon määrää ei koeta riittävänä silloin kun kohdataan ongelmia, mutta itsenäiseen tiedon hakuunkaan ei ollut kiinnostusta.

Joskus asiakas määrittyy työntekijälle vain erityisyytensä kautta. Tällöin puhutaan itseään toteuttavasta ennusteesta, mikä tarkoittaa että henkilö, tässä tapauksessa asiakas, alkaa toimia muiden hänelle asettamien odotusten ja määritelmien mukaisesti. Vaikka erityispiirre ei ole kovinkaan huomattava, saattaa sen painoarvo kasvaa niin, että se peittää alleen henkilön muut ominaisuudet. Näin erityisyydestä tulee määräävä identiteettiä

leimaava piirre. (Mönkkönen 2007: 156.) Vaikka sateenkaariperheiden lapset eivät tarvitse erikoiskohtelua päiväkodissa muihin lapsiin nähden, on heidän perhemuotonsa hyväksyminen ja siitä avoimesti puhuminen tärkeää, jotta he saavat tukea omaan kasvuunsa.

Kun opettaja kuvaa maailman, johon oppilas ei kuulu, on kuin katsoisi peiliin eikä näkisi siellä mitään – hetki psyykkistä epätasapainon tilaa. Entä kun kysymys ei olekaan hetkestä, vaan kahdestatoista vuodesta koulu-
maailmassa? (Karvinen 2010: 117.)

Lapsen perheen hyväksyminen on tärkeää lapsen kasvun kannalta jo lapsen syntymästä asti. Leikki-ikäisellä (3-5-vuotiaalla) lapsella on identiteetin tasolla henkinen symbioosi omaan perheeseen jopa siinä määrin, että lapsi kokee perheensä asiat konkreettisesti omikseen. Jos perhettä ei huomata, ei lasta huomata. Jos lapsen perhettä ei kunnioiteta, ei lasta kunnioiteta. Lapsen identiteetin ja itsetuntemuksen vahvistamisessa on ensisijaista hänen perheidentiteettinsä tukeminen. (Jämsä 2008: 24.)

Lapsen perheidentiteettiä kyseenalaistavat aikuisten lisäksi myös toiset lapset, mutta leikki-ikäiset hyväksyvät helposti sen, että perheet ovat erilaisia. Haastatteleman varhaiskasvattajat kertovat, etteivät alle 3-vuotiaat ainakaan ilmaisseet, että olisivat edes huomanneet perheiden olevan erilaisia. Viisivuotiaiden keskuudessa alkoi herätä kysymyksiä siitä mikä on parempi ja mikä huonompi, ja silloin myös joukosta poikkeavat perheet saattoivat joutua hetkellisesti huonoon valoon. Yleensä lapset ovat vain kateellisia jos jollakulla on enemmän kuin kaksi vanhempaa. Ongelmia voi kuitenkin ilmetä, jos asian esittää lasta hämmentävällä tavalla.

Sateenkaariperheet eivät juurikaan erotu muista perheistä varhaiskasvatuksessa. Haastatteleman varhaiskasvattajat eivät enää kasvatuskumppanuuden synnyttyä edes kokee sateenkaariperheitä erilaisina perheinä, sillä yhteistyö oli niin luonnollista. Varhaiskasvattajat kokevat vuorovaikutuksen olleen sujuvaa ja mukavaa, ja perheiden olleen helppoja asiakkaita. Näin ollen moni muu perhe pienine ja suurine ongelmineen on vienyt varhaiskasvattajien kaiken energian. Sateenkaariperheiden erityistarpeiden huomioiminen voi jäädä vahingossa taka-alalle, elleivät perheet ymmärrä itse kysellä, ehdotella ja vaatia sitä.

11 POHDINTA

Saamani tulokset ovat todella samansuuntaisia, kuin aiemmin tehtyjen tutkimusten ja opinnäytetöiden. Aiemmissä tutkimuksissa on haastateltu lähinnä sateenkaariperheiden vanhempia, joten tulosten yhtenevyys kertonee siitä, että varhaiskasvattajilla ja sateenkaariperheiden vanhemmilla on samanlainen kokemus heidän välisestään vuorovaikutuksesta. Pitää tosin ottaa huomioon, että haastattelut ovat aina kahden (tai useamman) ihmisen vuorovaikutusta, jonka aikana voi seurata väärinkäsityksiä. Lisäksi haastatelluissa varhaiskasvattajat vastasivat kysymyksiin omasta toiminnastaan ja käyttäytymisestään, jolloin on voinut syntyä tarve näyttää hyvältä ulospäin, paremmalta kuin mitä todellisuudessa on. Vastaukset saattavat siis olla positiivisempia, kuin mikä tilanne päiväkodeissa oikeasti on. Uskon kuitenkin saamieni tulosten vastaavan todellisuutta juuri sen takia, että ne ovat niin yhteneviä aiemmin saatujen tulosten kanssa. Tulosten, jotka on kerätty varhaiskasvatuksen asiakkailta.

Olisi mielenkiintoista tutkia, kuinka valmistautuneita sellaiset varhaiskasvattajat ovat sateenkaariperheen tuloon asiakkaaksi, jotka eivät ole heidän kanssaan koskaan työskennelleet. Myös se, miten seksuaalivähemmistöihin kuuluvat varhaiskasvattajat, ja mikseivät muutkin sosiaalialan ammattilaiset, kokevat sateenkaariperheiden aseman sosiaalipalveluissa, olisi mielenkiintoista selvittää. Heillä voisi myös olla sanansa sanottavana omasta elämästään seksuaalivähemmistön edustajana sosiaalialan työntekijänä.

Varhaiskasvatus- ja kouluyhteisöissä on harvemmin aikuisia malleina siitä, millaista on kuulla seksuaalivähemmistöön. Päiväkodissa asia ei ole vielä kovin ajankohtainen, mutta kouluikäisillä lapsilla ja nuorilla tarve voisi jo olla suurempi. Kouluissa ei juuri-kaan ole seksuaalivähemmistöön kuuluvia esikuvia, koska useimmat homo-, lesbo-, bi- ja transopettajat salaavat suuntautumisen ja henkilökohtaisen elämänsä syrjinnän, kiusaamisen ja leimaantumisen takia. Varhaiskasvatuksessa paine salailuun voi korostua, sillä kasvattajien odotetaan usein toimivan sukupuoliroolimalleina lapsille. (Lehtonen 2010: 93.)

Tulevaisuudessa myös sateenkaariperheiden lapsien kanssa samassa päiväkotiryhmässä olleiden lasten suvaitsevaisuudesta voisi tehdä tutkimuksia ja verrata niitä sellaisiin nuoriin, jotka eivät lapsuudessaan tunteneet sateenkaariperheitä. Suvaitsevaisuus- tai asennekasvatusta voisi määrätietoisesti antaa päiväkodissa, ja sitten muutaman vuoden

jälkeen kyseistä kasvatusta saaneita nuoria voitaisiin tutkia vertaamalla muihin saman ikäisiin nuoriin. Tämä sopisi aiheeksi mihin tahansa muuhunkin monikulttuurisuuteen tai monimuotoisuuteen liittyvään suvaitsevaisuustutkimukseen.

Tässä yhteydessä on tosin tärkeää mainita, ettei suvaitsevaisuudesta oikeastaan pitäisi enää edes puhua. Suvaitsevaisuus-termissä piilee valta-asetelma: joillakin on valta suvaita joitakin. Mikäli lasten odotetaan kasvavan suvaitsevaisempaan maailmaan, on suvaitsevaisuus-sana huono kuvaamaan niitä arvoja, joita odotamme tältä suvaitsevaisemmalta maailmalta. Samalla tavalla poikkeava, erilainen ja normaali ovat termejä, jotka korostavat enemmistön valtaa päättää mikä on normaalia ja mikä ei. Moninaisuus ja monimuotoisuus ovat termeinä käyttökelpoisia, sillä niihin ei sisälly viitteitä siitä, kuka on erilainen suhteessa keneen. (Karvinen 2010: 124.) Itse lähtisin kuitenkin liikkeelle siitä, että ensin opetellaan suvaitsemaan, ja sitten ymmärtämään moninaisuutta.

Opinnäytetyöni valmistumisvaiheessa Yleisradio esitti Ajankohtaisen kakkosen televisiolähetyksessään Homoilta -nimisen paneelikeskustelun. Keskustelun aiheita olivat homojen oikeudet, homoliitot ja kirkkohäät, sateenkaariperheet, adoptio-oikeus sekä ennakkoluulot. Paneelikeskusteluun ottivat osaa muun muassa perhesosiologi ja homoisä Juha Jämsä, Mr. Gay Finland 2010 Kenneth Liukkonen, sateenkaariperheen äiti Heidi Kontkanen, Tampereen piispa Matti Repo, sekä kansanedustajat Päivi Räsänen, Pentti Oinonen ja Lenita Toivakka. Myös katsojat pystyivät osallistumaan keskusteluun lähettämällä tekstiviestejä lähetykseen. Samankaltainen televisiolähetys oli edellisen kerran vuonna 1996.

Mainitsen kyseisten henkilöiden osallistumisen keskusteluun, sillä vaikka heidän mielipiteensä olivat paikoin kärkeviäkin, niin he osasivat perustella ne ja pysyivät sanojensa takana. Kaikilla on omat mielipiteensä asioista, eikä niistä voida riidellä. Mutta kun niistä kuitenkin keskustellaan ja vieläpä julkisesti, niin on hienoa, että henkilö osaa kertoa miksi ajattelee niin kuin ajattelee. Paneelikeskusteluun osallistuneet henkilöt edustivat kaikki vahvasti omaa kantaansa, ja tylsähän ohjelma olisi ollutkin, elleivät he olisi ottaneet hieman yhteen. Olin kuitenkin positiivisesti yllättynyt siitä, kuinka rauhallisesti ja enemmänkin huvittunein, kuin vihaisin mielin keskustelijat antoivat asioiden riidellä keskenään.

Kyseisessä paneelikeskustelussa nousi selkeästi esiin lapsen etu, mikä otettiin argumentiksi monessa asiassa, ja jonka puolesta kaikki puhuivat. Jokainen keskusteluun osallistunut osasi taitavasti käyttää lapsen etua oman puheenvuoronsa perusteluna, vaikkakin puheenvuorot muutoin taistelivat toisiaan vastaan. Jos siis lapsen etu on kaikille tärkein, ja rakkaus yleisesti ottaen on hieno asia, niin miksi sateenkaariperheiden oikeuksista edes täytyy enää keskustella? Eräs paneelikeskusteluun osallistunut totesikin osuvasti, että ”Kai se puhe sitten loppuu kun asiat on itsestäänselvyyksiä”.

Suomen tietotoimiston mukaan Homoillan aikaansaaman kohun seurauksena viikon aikana kirkosta on eronnut jo yli 30 000 ihmistä. Päivi Räsänen edustama Kristillisdemokraattien puolue on taas saanut satoja uusia jäseniä ja vastaavasti Seksuaalinen Tasa-vertaisuus ry. (SeTa) on saanut tuhansia uusia jäseniä. Mielestäni tämän kaltainen kilpailuasetelma alkaa olla jo naurettava, mutta ainakin ihmiset ottavat kantaa asiaan. Kirkko & kaupunki -lehden päätoimittaja Seppo Simola (2010) vetoaa pääkirjoituksessaan piispoihin, jotta he esittäisivät painavia ja yhteisiä puheenvuoroja siitä, ettei ihmistä saa syrjiä seksuaalisen tai sukupuolisen suuntautumisen perusteella. Tämä kun on ollut evankelisluterilaisen kirkon virallinen kanta asiaan jo muutaman vuoden ajan.

Vaikka ihmiset yleisesti ottaen suvaitsevatkin erilaisuutta, on erilaisuus helppo sulkea pois omasta elämästään. Helpoin tie on olla ottamatta kantaa ajankohtaisiin asioihin, tai vain sulkea silmänsä tai katsoa pois silloin kun ei jotain halua nähdä. Kun erilaisuus sitten kävelee nenän eteen, ja alkaa jutella, ei sen poissulkeminen enää onnistukaan yhtä sujuvasti.

Maailma muuttuu ja ihmiset sen mukana. Samoin muuttuvat asenteet, ja asenteiden kautta lait. Kaikkea ei tarvitse hyväksyä, mutta muita ihmisiä ja heidän tekemiään valintoja suhteessa heidän omaan elämäänsä tulee kunnioittaa. Varhaiskasvattajat uskovat, että hämmennyksen ja ihmetyksen keskellä tieto auttaa, mutta eivät silti ole kovinkaan valmiita itse etsimään tietoa heille uusista asioista. Enemmänkin odotellaan, että joku muu etsii tiedon ja käskää lukemaan.

Varhaiskasvattajilla on nyt lähes etuoikeutettu asema lähteä kehittämään toimintatapojaan vähemmistöryhmien perheiden kanssa, sillä kuten muutkin, myös sateenkaariperheet aloittanevat yhteistyönsä suomalaisen palvelujärjestelmän kanssa varhaiskasvatuksen parista. Sateenkaariperheiden lapset ovat vielä melko tuntematon ryhmä koulumaa-

ilmassa, mutta varhaiskasvatuksen kentällä heistä on jo jonkinlaista kokemusta. Varhaiskasvattajilla on siis tilaisuus toimia edelläkävijöinä sateenkaariperheiden, ja muidenkin vähemmistöryhmien aseman parantamisessa sosiaalialan palveluissa. Jotta tehtävä ei kävisi liian helpoksi, täytyy muistaa varhaiskasvattajien neuvo olla tekemättä asiasta liian suurta numeroa. ”Ei pidä nostaa kissaa pöydälle jos se ei sinne ite hyppää.”
(Maria)

LÄHTEET

- Davis, Hilton 2003: Miten tukea sairaan tai vammaisen lapsen vanhempia? Sipoo: Silverprint.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2008: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Jyväskylä: Vastapaino.
- Hämäläinen, Juha 1999: Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kopijyvä.
- Jurvelin, Emmi – Laukkanen, Marja 2007: Sateenkaariperheiden lapset päivähoidosta – naisparien muodostamien perheiden kokemuksia lasten päivähoidosta. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Jämsä, Juha 2003: Isä, joka on homo. Homomiehen perhe ja vanhemmuus. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, sosiologian laitos. SeTa.
- Jämsä, Juha (toim.) 2008: Sateenkaariperheet ja hyvinvointi: käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. Juva: PS-kustannus.
- Kallunki, Mirva – Karppinen, Tiina-Kaisa – Kettunen, Heidi 2003: Sateenkaariperheiden kokemuksia asiointista terveydenhoitajan vastaanotolla. Opinnäytetyö. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karila, Kirsti 2006: Kasvatuskumppanuus vuorovaikutussuhteena. Teoksessa Karila, Kirsti – Alasuutari, Maarit – Hännikäinen, Maritta – Nummenmaa, Anna Raija – Rasku-Puttonen, Helena (toim.): Kasvatuvuorovaikutus. Vastapaino. 91-110.
- Karvinen, Marita 2010: Sateenkaaren värit koulussa – suvaitsevaisuudesta yhdenvertaisuuteen. Teoksessa Suortamo, Markku – Tainio, Liisa – Ikävalko, Elina – Palmu, Tarja – Tani, Sirpa (toim.): Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa. Juva: Ps-kustannus. 111-132.
- Kaskela, Marja – Kekkonen, Marjatta 2006: Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Keränen, Tanja – Nikula, Tytti – Vento, Liisa 2003: Jos on kaksi isää tai kaksi äitiä. Opinnäytetyö. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Keskinen, Soili – Virjonen, Heli (toim.) 2004: Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Kokko, Laura – Koskela, Krista – Posti, Anu 2007: Päivähoitoa sateenkaaren väreissä. Opinnäytetyö. Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulu.
- Koivula, Maija 2004: Vanhempien kokemuksia perhetyöstä päiväkodissa. Teoksessa Keskinen, Soili – Virjonen, Heli (toim.): Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Tampere: Tammer-Paino Oy. 73-103.

- Kuosmanen, Paula – Jämsä, Juha (toim.) 2007: Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveystalveissa ja koulussa. Työministeriö. Edita.
- Laki lasten päivähoitosta (19.1.1973/36).
- Laki rekisteröidystä parisuhteesta (9.11.2001/950).
- Lehtonen, Jukka 2010: ”Kaikki kuvatkin on sellasia: isä, äiti ja lapsi” – heteronormatiivisuus eri koulutusasteilla. Teoksessa Suortamo, Markku – Tainio, Liisa – Ikävalko, Elina – Palmu, Tarja – Tani, Sirpa (toim.): Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa. Juva: Ps-kustannus. 87-110.
- Luodes, Eija – Peurala, Annika 2003: ”Mistä se lapsi siihen sitten tipahti?”. Opinnäytetyö. Pirkanmaan ammattikorkeakoulu.
- Mustola, Kati – Pakkanen, Johanna (toim.) 2007: Sateenkaari-Suomi: seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa. Like.
- Mönkkönen, Kaarina 2001: Kun kumpikaan ei tiedä. Yhteistoiminnallisuus ja dialogisuus auttamistarinoiden retoriikassa. Yhteiskuntapolitiikka vol. 66. 5/2001. 432-447.
- Mönkkönen, Kaarina 2007: Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Edita.
- Puustinen, Heidi – Seppänen, Heidi 2008: Sateenkaariperheen ja päiväkodin vuorovaikutus sateenkaarivanhemman näkökulmasta. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Roininen, Tanja 2005: Kirjava perhe ja vanhemmuus. Opinnäytetyö. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.
- Rönkä, Anna – Malinen, Kaisa – Lämsä, Tiina (toim.) 2009: Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. PS-kustannus.
- Simola, Seppo 2010: Jäähvöiset kansankirkolle. Kirkko & kaupunki 20.10.2010.
- Solantaus, Tytti 2003: Tutkimuskatsaus - Sateenkaariperheissä elävien lasten kehityksestä ja hyvinvoinnista. STM.
- Stakes 2005: Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2. tarkistettu painos. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Tuomi, Emmi 2003: Homo- ja lesbovanhemmuus ja sosiaaliset verkostot. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos.
- Vilka, Hanna 2005: Tutki ja kehitä. Tammi.
- Vuoristo, Pekka 2009: Eduskunta hyväksyi perheen sisäisen adoption homopareille selvin äänin. Helsingin Sanomat 15.5.2009.
- Väisänen, Leena – Niemelä, Mika – Suua, Pirkko 2009: Sanat työssä. Vuorovaikutus ammattitaitona. Kirjapaja.

Yhdenvertaisuuslaki (20.1.2004/21).

LIITTEET

Liite 1 Avunpyyntö haastateltavien löytämiseksi

Liite 2 Teemahaastattelurunko

Hei

Olen sosionomiopiskelija Helsingistä ja teen opinnäytetyötä, jonka tarkoituksena on saada tietoa päiväkotien henkilökunnan keinoista kohdata sateenkaariperhe ja käsitellä erilaisia perhemuotoja lasten kanssa. Tarvitsisin haastateltavia (lastentarhanopettajia tai lastenhoitajia) Helsingin kaupungin päiväkodeista, joissa on, tai on ollut sateenkaariperheitten lapsia.

Mikäli sinulla on tiedossasi Helsingin kaupungin päiväkoti, jonka työntekijöillä on työnsä puolesta jonkinlaista kokemusta sateenkaariperheistä, ja haluat auttaa projektissani, kerro minulle päiväkodin nimi, niin etsin itse haastateltavat! Kenenkään henkilötietoja (nimeä tai muutakaan) ei tulla mainitsemaan missään yhteydessä.

Yhteydenotot mitä pikimmiten sähköpostitse tai puhelimitse. Kiitos avusta!

Essi Henriksson

essi.henriksson@metropolia.fi

040-xxxxxxx

Teemahaastattelurunko

- Perustiedot:
 - ammattinimike
 - kuinka kauan olet ollut päiväkodissa töissä
 - minkä ikäisten lasten kanssa työskentelet
 - kuinka monen sateenkaariperheen kanssa olet työskennellyt

- Vuorovaikutus:
 - miten tässä päiväkodissa perehdytään uuden lapsen kulttuuriin
 - miten valmistauduit kohtaamaan sateenkaariperheen
 - miten valmistauduit kohtaamaan sateenkaariperheen lapsen

 - miten sateenkaarivanhemmuutta on käsitelty sateenkaariperheen (lapsen) kanssa
 - millä lailla asia otettiin puheeksi
 - miten sateenkaariperheitä on käsitelty muiden lasten kanssa
 - miten koko aihetta on käsitelty päiväkodin työntekijöiden kanssa
 - minkälaisia asioita tulee päiväkodin toiminnassa ottaa huomioon kun asiakkaana on sateenkaariperhe
 - mitä tulee ottaa huomioon, kun sateenkaariperheen lapsi on mukana ryhmässä

 - ovatko lapset ihmetelleet toistensa perhemuotoja, miten ilmenee?
 - koetko osaavasi vastata kysymyksiin erilaisista perhemuodoista
 - miten kertoisit sateenkaariperheistä lapselle
 - esimerkkitalanne: Mikko kiusaa Maijaa siitä, että Maijalla on kaksi äitiä. Miten toimit?

- Rakenteet:
 - oletko saanut koulutusta liittyen sateenkaariperheisiin? missä, minkälaista?
 - minkälaista tukea, materiaalia, apua sinulle tarjottiin/tarjotaan
 - olisitko kaivannut jotain, mitä
 - mikä tukisi sinua sellaisessa tilanteessa, jossa lapsi/muut asiakkaat ihmettelevät perhemuotoja